

Media Pustikelin

London, 2001.

European Centre for War Peace and the News Media

dzutimasa khatar

i Evropaki Kulturani Fondacia thaj o OSI

editoro

Milica Pesic

lakhavnenda

Lesley Abdela and Tim Symonds

Eyecatcher Training

INKERIMATA	1
TRANSLATORESKI VORBA	3
jekhto kotor	
SAR TE VAZDES EFEKTIVNE MEDIAKE RELACII	4
dujto kotor	
INTERJU ANDI TELEVIZIA THAJ ANDO RADIO	10
trito kotor	
SAR TE KERES ZURALI KAMPANJA E MEDIASA ANDO VAST	15
shtarto kotor	
E VAZHNE DZENENGO XUTERIPEN	22
pandzto kotor	
LILA E EDITORESKE,LILA E PRESSAKE tmd.	23
appendikso	
MEDIA RELACIENGI BUTJI ASTARDINDOS, tmd.	32
LAV E LAKHAVNENDAR	39
ECWPNM	39

---

drago drabarno,

E idea vash o Media Pustikelin avili ande jekh khatar mashkarthemutni konferencia vash e Romane zhurnalisti thaj Romane Khetanimatange Sherutne, kerdo khatar o Open Society Institute (Budapest) ando Ohrid, Macedonia, februari, 1999. Diskussie mashkar e maj but sar 80 konferenciake dzene khatar 20 Evropake thema dine i vorba, ke o post-kommunisto vaxt na lokharel e Romengi situacia, ba shol le ando maj pharo trajo. Maj agresivo rassizmo resel len, anglikrisipen thaj diskriminacia. E butipnaski, gadzikani media bari rola sikavdas (thaj vi sikavel) ando kado processo te del stereotipikano sikavipe pe e Roma, butivar bi direktno kontakto e romane populaciasa.

E diskussia ando Ohrid vi kodo svato phuterdas ke ando divesutno trajo naj but direktno kontakto mashkar e Roma thaj i gadzikani populacia. Misalake, jekh rodipe, so kerdas o Roma Press Centro ando Budapest, kasko sherutno sas andi konferencia, sikavdas ke e maj but racle nivar na maladjon e romane sikljarenca andi shkola. Kado si mamuj o fakto, ke buteder sar 10% mashkar e chavorra ande 900 elementarne shkoli si romane sikle ando Ungriko Them. Lendar, ande 132 shkoli si e roma ande segregirime klassura. Dureder, o majoritikano societako/dostipnasko baro kotor butjate ja pasha khereste na resadjol romenca (karing 70% mashkar e romani populacia si ande butjake bersha, no naj len butji ando marketo). E situacia si bares vipal/isto sa ande aver tranziciake/paruvimaske thema.

Ando Ohrid konferencia me duj sekcii keravas, jekh pe 'resajipe kaj butipnaski media" thaj o aver „te resas kaj donatora". Ando sako sekcia trin chasura kere nas butji. Puchimata chordjonas avri andar e dzene, but lendar ligarenas grizha te dzanen angluni informacia pala „sosko lungo si te avel jekh lil e pressake?", „sosko butivar si te keras press konferencia?" thaj „kana si o maj lacho vaxt/vrama t keras kontakto e mediasa?".

O Evropako Centro vash Maripe, Pacha, thaj Nevimataki Media (ECMPNM) kerel specializacia ande zhurnalistengo thaj minoritekane organizaciengo sikljarijen thaj treningo, thaj specifiko kamel te sikljarel minoritikane organizacien kaj sar te vakeren e mediasa thaj te shon pengi informacia. Kodoleske kerdam kado pustikelin. Amen patjas, ke kado shaj mol but thaj avela praktikalno tumenge te den vast romane organizacienge te vazden thaj te lacharen pengi butji karing e gadzikani media ande khetanimata.

Kaj te avel o pustikelin so maj lacho tumenge, o ECMPNM kerdas vi maj but rodimata anda kado. O centro zurardas o Ohrid konferenciako rodimata: jekh mashkar e maj bare pharimata mashkar e romane khetanimata si e mediake relacii. E maj but romane khetanimatange organizacien naj professionalne butjikerutne kon numaj e butipnaske mediasa keren butji thaj naj len dzene kon si trenisarde ande publikane ja mediake relacii. Kado pharipe vazdel o xiv

mashkar e marginalizirime romane khetanimata thaj e gadzikani populacia. Pe avere rigate, ignoranca thaj anglikrisipe khatar i gadzikani media stereotipikanes thaj banges pherel o xiv. Amaro rodipe zurardas nesave gindura so sas kerde ando Ohrid konferencia: e romani publikaki sfera but mangel pres-sake organizatoren. Kamljol pes te avel len treningo pe elemtarne media relaciake shajimata, te lekhen lila e pressake thaj te vazden kontaktengi lista pe gadzikane mediake organizacii. E stereotipengi buhlarimaski angluni kauza krujal e roma si, soske naj konnekcia mashkar e romane khetanimata thaj e butimaske/gadzikane zhurnalisti. Kodoleske si e romen pharo trajo thaj dar e stereotipikane thaj anglikrisikane aspektondar so aven khatar e butimaski media thaj o majoritikano dostipe/societa.

Ando kado kontexto, o ECMPNM zumavdas e Evropako Kulturane Fondaciestar (Amsterdam) thaj e Open Society Institute-estar (Budapest) te mangel love vash jekh projekto so kamel te lacharel o romano populaciako sikavipen ande gadzikani media, ande kodola thema, so si tala tranzicia. O programo pe duj kritikalne iniciative vazdjilas:

- o Regionalno Media Relaciengi Butjelin e Romane Khetanimatake Sherutnenge, te zurarel praktikane shajimata so treban te vazdjon pe o romengo resajipe karing i gadzikani media (kerdo andi Budapeshta, April 20-24, 2001), thaj
- o Media Relaciengo Treningo thaj Resursongo Pustikelin e Romane Khetanimatange Organizacienge, so den specifiko shajipe, tehnika, thaj aver materiali te vazden o romengo resajipe kaj i media dureder.

O Pustikelin si akana angla tute. Patjas, ke shaj del vast e romane khetanimatange sherutnenge te arakhen o maj lacho drom te traden pasha i gadzikani media thaj avera kon shaj den vast e romenge te bichaven o lacho messazho kajgodi, sarovenge.

Amen kerdam o pustikelin Englishicka, anda moderno Romani chib (dikh o translatoresko alav) thaj vi Kroaticka (so hatjaren/haljovent ando FRY thaj andi Bosnia), te dzanen so maj but roma te keren mishtipe penge perdal kado pustikelin.

Amen kamas te najisaras/palikeras amare Riporto pe Diverzita Pertnerenge - e Centroske vash Biumpulavdo Zhurnalizmo andi Budapeshta, Ungriko them, soske das amen vast te keras duj butjelina e romane sherutnenge; e Roma Press Centroske andi Budapeshta, vash lengi axtomali data; e Lesley Abdela-ke thaj Tim Simonds-eske, kon si e pustikelineske lekhavne; e Gyula Vamos-eske kaj kerdas but bari zor te paravel o Pustikelin anda e Romani chib thaj e OSI-eske kaj das shajipe te derjol pe.

Milica Pesic, Sherutni
Evropako Centro vash Maripe, Pacha, thaj Nevimataki Media
Media Pustikelinako Editoro

translatoreski vorba

„Chavorra! Aven te xan!” - akharel ande muri romnji mure duje chaven (Gino thaj Gyuszi) pe deteharin/javinate kurke ando nevo milleniumo, thaj shol o paluno charo pe mesalya. Vorta kadala alava phenenas vi amare deja, mama, thaj vi kodolenge phure-phure-phure mama kana akharenas e chaven te xan. Kadi Romani chib vorbinas jekh mil/ezero bersh palpale andi Azhia, kadi chib vakeren e Roma vi adjes/avdives. Kadalatar barjol amari kultura, kadi chib inkerde, lacharde thaj dine amenge amare phure, vi kana bari tortura, pogroma, sklavimata, Holokausto thaj opressia sas pe lende. Kadi si i chib so astardas e romen khetane. Kadi si i shib perdal das i kultura, romani identita, thaj voj si o angluno ushtjipe kaj te dzanas sa, ke amen sam jekh nacia.

E Romani chib si e Romengi zor.

Puchimata so adjes vazdjon: Shaj keras la? Amare dada thaj deja inkerde la amenge. Amen shaj las sama pe late? Shaj te uravas e romana chibako trupo ande neve gada? Me dzanav, ke shaj. Numaj si te keras butji andar late. Specifiko e sikljarde romenge.

Me sikljuvav English lingvistika, literatura thaj kriza/xakaja ando Pecs, Ungriko Them. 22-e bershengo sim, thaj dzanav, ke si man responsibilita/godorvalipe.

Ando mediako pustikelin, jekh nevo aspekto sikavav, kaj te rakhas neve lava pe gadzikane svatura, so amen inke/meg/panda naj. Me phenav, si te avel amen troma te chivas mashkarthemutne lava andi Romani chib. Misalake, naj musaj darasa te phenas o lav „droga” andi Romani chib, so „drug” phenel pe Englishicko, pasha e vorbi „bengalo-” ja „nasvalo drab”. Nashti rakhen jekh uzhi Romani dialekta ando boldipe /rinchibjaripe. Me zumavdem te kerav a bare romane dialektengi sinteza andar muri eksperienca so lem andar mashkarthemutni sfera sar translatoro. E maj but „neve” svatura khatar e mashkarthemutne konferencii si line. Me kodi ortografia lem perdal so shaj rakhen vi andi praktika, so o trajo/dzivdipe lekhavavel e romenca andi lekhavdi komunikacia, ande lila, faxura, invitacii, email thaj chat po Internet.

Me kamavas te shunav but kritiki tumara rigatar, kon ginel kado pustikelin. Pe jekh rig, kado sikavela, o romengo baro interesso ande mediake relacii, pe aver rig jekh nevo ushtjipe karing e romani chibaki standardizacia.

Gyula Vamosi
O translatoro

jekhto kotor

SAR TE VAZDAS EFEKTIVNE MEDIAKE RELACII

Karing 90% khatar e lumake "nevimata" so resen kaj e manusha, si khatar i Pressa thaj i Media.

E Pressako thaj Mediako sikavipe duj importantne butja kerel - kado

- o i) zurarel tjo neviqe, thaj
- o ii) unavel tjo neviqe

Anda agor tji vorba maj hangalo thaj maj bulhi si angla i publicita desar kana tu keres tuke korko o menedzmento.

Jekh Duj-Riguno Xanro

E butji e Pressasa thaj Mediasa si sar o astaripe jekhe duj-rigune xanroske. Astar les bigrizhako thaj shaj chines tjo vast. E Pressako thaj Mediako professionalno astaripe shaj kerel mishtipe tje vorbake.

I Pressa thaj Media si bokhale sheftura/biznissura

Bari bokh si ande zhurnalenge, radionge thaj televiziange stanici. Von si sar jekh tigro ando zoo. Sako djes si te aven xaxavde, thaj ando sako chaso. Lengo xabenato si o neviqe thaj informacia. Khatar avel kado neviqe thaj informacia? Na/chi avel andar jekh zhurnaleski kancellaria ja khatar jekh emisiako studio. Informacia si te avel avral , khatar varekon kon kerel telefono jekhe zhurnalisteske, ja khatar i poshta (jekh lil ja jekh svato e pressake), khatar jekh e-mail a jekh faxo.

Granicako Faktori

E informaciake numeros si jekh granica perdal soste i Pressa thaj Media chi zhan. Pe jekh rig e zhurnalisten sigo trubuj lacho materiali tutar. Pe aver rig, e zhurnalen thaj elektronikane Median si chindo than thaj vaxt. Tu nashes khetane sa e avere dzenenca, ko Pressako thaj Mediako sikavipe kamen. Tjiro materiali maj interessanteske si te dichol e zhurnalistenge sar aver materiali so resel kaj lenge kana thaj jakha.

Pinzhar Tje Publikumes

E zhurnala thaj i Media ligaren e nevimata e publikumenge. Kala publikume naj sa jekh. Sa e societi/drushtvo/dostipe, vi cinnimata thaj vi butimata, tordjon bute

diferentne kotorendar. Butimatange dostimata chinen pe ande but avere grupi, anda etnikano origino, anda pokin, siklaripe thaj professia, ja ande interessura sar o sporto ja kiravipe ja drom phiripe. Av specifiko anda tjo nevide kaj te xutres sa e diferentne sektorenghe jakha. Kado bushol/akharel pe xuteripe. Tuke diferentne droma si te phires kaj te reses tjo cilo/res. Si te pinzhares kola diferente droma.

O Zhurnalistango Xuteripe

Te xutres e lache zhurnalistes thaj e lache mediuemes anda tjo story si importanto. Sa e zhurnaleni thaj specifiko e magazinen si len lengo interesso. Shaj xasares but vrama kaj tu tjiro story kaj o bilacho medium bichaves kana tu chi pinzhares o zhurnali ja o magazino anglunes. Jekh story pe jekh pinzhardo Romano chefo shaj avelas lacho jekhe kiravimaske magazineske ja jekhe kiravimaske TV programeske ja jekhe "Jekh Djes anda Trajo e ..." riportoske thaj kade but manusha shaj kamen te dikhen les, pe sport programo nashti te rakhes les - kade chi xasaresas tji vrama jekhe Sport editoresa.

Jekh Media relaciako lil sitjarel e butjikerutnen ande e Britikane Konsilenge cancellarie so shaj rakhen ande bare forura/diza andi luma/sumnal. O lil but godjavera thaj praktikane tipura kidel khetane.

- o Misalake, Sikav grizha pe tje kontaktura e zhurnalistenca thaj pinzhar kodo dikhipes so passuil lenghe thaj lenghe zhurnalenge.
- o Vazde jekh sa-vaxtesko kontakto. Ker lenca lacho vast anda jekh professionalno drom. Kodoleske shaj akharesas len vi kana naj chisosko nevimasko kotor no shaj te sikljon andar tjiri situacia maj mishto.
- o Ker jekh rodipe pe zhurnalistende - zumav te rodes thaj te dikhes lenghe lila so avri dine jekh ja duj bersh palpale.
- o Shaj sikavel e vazhne butja anda lengi butji. De len kasavo story so kulturano paruvipe sikavel, sar „Jekh Djives Anda o Trajo e..." kotora.
- o Av pro-aktivo - kana keres vareso alosar i lachi Media ja Pressa so phenel kaj tu keres kontrolo pe sasto processo desar numaj/samo te reaktines pe jekhe zhurnaleski ja televizia stanicaki agenda. De godji thaj dikh so mol tjo nevide ande tje planura thaj kade ker. E Media nashti mukhes te avel i maj paluni butji ande jekh plano.

So si o nevide, so si jekh shajuno riporto?

Jekh nevimasko story, so general sigo kerdjol pe, anda jekh momento aver si khatar jekhe interessosko kotor so chi kamlijol pestrubuj/kampel kasavo sig, kado shaj avel riporto. Shaj uras perdal i vrama, shaj kodo so kames te sikaves naj baro nevide, no shaj kerdjol varesosko riporto story maj palal. TV thaj radio nevimata shaj mishkin pe maj sigo sar e zhurnala - keren tusa jekh interview po radio thaj pala duj minute aba shaj ashunes tut "anda ajero".

Dikh so mol i Avraluni Pressa thaj Media

But neve chachimatake thaj egalitake/barrabarrimaske krisa ande Centralno thaj Mizmeriguni Evropa aven zorasa khatar i Ratjuni Evropa thaj Norduni Amerika. Tuke e maj bare rajende si te reses - kaj zhurnalistura, kaj funkcionar-iusha, potitikanti - ande bare forura andi Ratjuni Evropa thaj Norduni Amerika. Perdal o Herald Tribune, o Wall Street Journal, Time thaj Newsweek magazinura shaj reses kaj e dostipnaske maj bare raja. Simpatikano sikavipe ande kadala mediumi shaj shon/thon bari zor pe guvernende/rajimata ando Centralno thaj Mizmeriguni Evropa kaj te lachardjol o Romengo trajo. Dza ande jekh baro zhurnalengo magazinura anda tjiri regia thaj dikh mishto sa e avralune zhurnalala thaj magazinura so bikinen.

Pinzhar e zhurnalistenge trebalimata/kampelimata

Butivar feri/samo pe tjiri rig keres koncentracia thaj bistres kodola pharimata thaj palune datumi so si e zhurnalisten. Zhurnalisten si zurale palune datumi, pe sost si te agorden i butji. Jekh kurkesko zhurnali maj palal karing e dopash-mizmeri Savatone printisardjol. E maj but kurkeske zhurnalnen aba parashtune agorden numaj cinne kotora shaj paraven pala kodo. Kado dzal vi e sako-djesenge zhurnalencia - lengo paluno datumo palal anda mizmeri sitjilas te avel po angluno djives generalno. Kaj radio thaj televiziake programura shaj jekh shon/masek maj anglal si te manges tu ande. O Televiziako publikumo maj baro si sar o radiosko, o radio maj feder dzanel te resel peske publikumen. E radioske publikumi mashkar 06.00 thaj 10.00 thaj 1500-1900 chasura si e maj bare.

O "Cinno Kalo Lil/Pustik"

Sa e zhurnalisten si jekh lista lenge kontaktonca opral ande sa e temi so len interessuil. Varesoske kadala listake butivar phenen "o cinno kalo lil". Kado si vazhno anda jekh zhurnalisteski butji. Kana lenge si te lekhen/ramon jekh story - sigo - thaj nashti rakhen e lache manushes von xasardjon. E kontakte si importante specifiko e avralune korrespondentenge khatar o BBC thaj CNN thaj khatar aver mashkarthemune Pressi thaj Medii. "Cinne kale lila" butivar phiren pe jekhesko vast pe aver. Rakh tuke e zhurnalisten kon tje nevimatake vazhne/vastne shaj si. Si imoportanto te avel tjo anav thaj aver vastne kontakt anava ande kola "cinne kale lila". Te paruvesa tje kontakt numeri, mothov lenge. Avralune embassadi shaj den pengi/piro vast soske von shaj sikaven tuke lenge zhurnalistenge anava andar lenge thema.

I Relacia Mashka E Zhurnalala thaj TV thaj Radio

E televiziake zhurnalisti khatar kiden idea, gindo? Von len o nevipe maj butivar khatar djesenge ja kurkenge zhurnalala. Kodo story so pe jekh djes dikhes ande jekh zhurnali po isto/vipal djiveseski rat shaj rakhes les pi televizia. Te dzanesa jekh nevo nevimasko kotor ja riporto pe e Roma ande jekh zhurnali ja magazinura, av pro-aktivo - thaj trade informacia kaj tje radio thaj TV kontaktura, thaj getosajve te bichaves jekhe vakeratores pe kodi rat.

Nevimatake Kancellarii

O nevimatako thaj telegramosko bjuro den e maj but nevimata, vi e themeske Pressake, lokalne zhurnalenge, thaj e TV-enge thaj radionge. Nesave si but bare, sar o Associated Press, Agence Presse France, UPI, Press Association. Naj but

zhurnalisti ande Pressake kancelarii, kodoleske von si but loshale te xuden nevimata thaj informacia thaj riportura khatargodi. Kaj maj but Pressake kancelarii shaj rakhes jekh kalendariumo so sikavel kodo so perela pes ande avinde djesa. Po kurkesko agor shaj trades e kancelariake vi maj but informacia pe tjo neviipe. Te si tut Press-kvalitaki fotka, slika bichav vi kodo e Foto Editoreske.

Romano Pressako Bjuro

E roma vakerenas ke avelas mishto te keren jekhe Romano Pressako Bjuro ando sako them. Kado bjuro shaj tradel maj but informacia khatar e roma kaj e gadzikani Pressa thaj Media. Kadi vorba sas phendi ande jekh beshipe so kerdas o Projekto vash Etnikane Relacie. Maj but informacia mang khatar: romapres@elender.hu

'Rakh Pinzharipe' Ande Tje Lokalne zhurnala

Lokalne zhurnala si zurales importante e minoritange/cinnimatange soske e manusha pasha tute kinen len. O neviipe po lokalno niveli maj kovlo si desar o zuralo themuno/mashkarthemuno neviipe. Te desa godji, vi andar jekh beshipe shaj keres jekh interessanto neviipe. Lokalne zhurnala kamen thaj mangan story pe manushende. Kado si pinzhardo sar o 'manushikano interesse'. Lokalne zhurnala sikaven baro efekto pe lengo publikum, thaj von zurales kamen i polemia. Trade Romane nevimata, lekh lila e editorenge thaj ker sa sogodi kaj te avel tut lachi taj positivo relacia e editorenca thaj zhurnalistenca. Akhar len pe Romane beshimata, patjiva te pinzharen tjiri situacia maj mishto, na zhukar/uzhar lendar Pressako shaluvipe imediat. Na bister ke numaj jekh ja duj zhurnalisti thaj jekh fotografori keren butji kaj e lokalne zhurnala.

Terne zhurnalisti

Nashti dikhes tele e zhurnalistenge duj kategorie - e terne zhurnalisti kaj inke/panda/meg astarde pengo/pumaro karrieri, thaj e biumblavde zhurnalisti. E terne zhurnalisti maj but grizha sikaven pe pengo riporto, thaj maj baro interesse sikaven pe neviipe so von lekhen.

Freelance Journalists

Biumblavde ("Freelance" - phen frilens) Zhurnalisti

E zhurnalistura ko pendar len i butji bushon biumblavde/frilens. E djesa, kana sako-djivesenge but zhurnalisti kerenas butji kaj e zhurnala, dolmut/chirla nakhle. 20 bersh palpale ande Ratjuni rig (West) maj but sar 200 sako-djesenge zhurnalisti butjarenas kaj pinzharde zhurnala. Akana kado numero karing o dopashengo dopash shaj si. But materiala aven khatar biumblavde zhurnalisti thaj kontributorendar, averchandesh khatar o "stringer" (avralune kollegendar). Shaj des bari motivacia e biumblavde/ e frilens zhurnalisten. Numaj po lengo nevo story shaj len love, kodoleske si len baro interesse te rakhen neve story. Shaj bikinen o vipal/isto story vi maj bute zhurnalenge thaj magazinenge, kade shaj den tut vast vi anda tjiri butji. Rode kodole zhurnalistenge anava kaske riportura ande kodola zhurnala thaj magazinura shaj rakhes unjivar kaj tu kames te reses. Von shaj aven biumblavde. Ker jekh lista lenge anavenca, thaj sikav vi lengo specifikumo. E frilens zhurnalisten si jekh te shaj duj specifikumi. Butivar e biumblavde zhurnalisti dzuvlja si, soske kadi butji shaj resel ando lenge trajo/dzivdipe. Nesave dzene phenen ke jekh manushni maj mishto kerel peski

butji sar jekh murshano zhurnalisto.

O Dzuvlano Godjaveripen

Butivar tjiro nevimatako story numaj pe kodo kerel koncentracia, so e Romane mursha keren. E maj but Romane sherutne si mursha. E maj but decizii e mursha keren. Andi Ratjuni Luma/sveto/sumnal/sundal zurales vazdjilas kodola romnjango numero, kon avral a familiatar len zurali rig ando trajo. Dzuvlja si ande Parlamentura. E dzuvlja top-biznismanushnja kerdjile. E dzuvlja si popularne lekhavne, authora. Von, but dzene mashkar e romnja shaj aven jekh bari nevimataki zor thaj godji. Nesave romnja alosarde si vi ande lokalne guvernura. Na/ma ker tele o kasavo story andi tjiri butji e Pressasa thaj Mediasa. E Romane dzuvlja si baro godjaveripe.

Dzuvlange Magazinura

Dzuvlange magazinura but baro publikumo resen - generalno karing 75% dzuvlja thaj 25% mursha. Tu te kamesa te des jekh story jekhe magazineske ja zhurnaleske, si te aves sigurno ke tu mishto pinzhares kodolengo stilo thaj inkerimata anglunes. Ande maj but misala/primera jekh story jekhe zurale manushikane interessosa thaj emociasa shaj avel publikirime, kadales si bari shansa.

Xasardi Pressa thaj Media

But shel lache mediumi si so tu feri / numaj / samo / chak perdal investigacia / rodipe shaj rakhes. Sako dzanel so si kodo lokalno zhurnalo, no si vi zhurnala ande tji regia so bilovengo den thaj naj musaj te kines le? So si e radiosasa ando nasvalengo kher (e pacientenge), e radio stanicasa thaj magazinenca e lurdenge, armiake, e choneske ja sako trito choneske magazinenca - pe sporto, masharipe, drom-phiripe? E but civilne organizacie (NGO) andi tji regia chi keren nevimatake lila? E khangerake grupi, dzuvlane grupi, thaj aver grupi so bilovengo keren butji?

Hunav len, ma chor but pani/paji pe zhurnalistende

E farmera dzanen, improtanto si te avel i phuv korkorri kaj te dzanel so maj but te bianel. Kade chi tuke naj musaj te aves ando baro kontakto e individualne zhurnalistenca - mukh te keren butji. Kana chi inkres kontakto pe duj-trin chona, von loshana pala kodo te shunen tutar. But materiala te bichavesa lenge, shaj maj but chi dikhena kodo so trades.

Ma/na besh samo/numaj

Na besh numaj - DE DUMA! Kana o NATO bomb kampanja astardas andi Kosova thaj Serbia, e romane khetanimata ande kodola regie nashti patjanas thaj chudinas pe ke o BBC World Service thaj aver improtante Medii chi avile thaj chi puchle lendar savo efekto kerde e bombi e Romenge andi mahala. E Romen khonik/nikon chi puchlas chi jekh data. Aba gindinas, ke e Roma nashti dichon andi lumaki Pressa thaj Media. Kado na jekh colaxaripe sas mamuj/kontra e Roma. Kado numaj jekh chorrivano zhurnalizmo sas ande but aspektura. E zhurnalisti, kon kerenas e riportura e avralune lumake, nashti dikhenas, ke si jekh aver kuch thaj improtanto aspekto so len zhukarelas/uzharelas, ja nas len chisosko kontakt anava ja telefon numeri karing e Romane vakatora andi Balkana ande lenge "kale lila" - kadi si jekh lista pherdi kontaktonca pe bute

temende. So shaj sitjos andar o maripe andi Balkana - si te keres sa kaj te avel sa e zhurnalisten jekh lachi lista Romane kontaktenca. Savaxt shaj kontaktuis avralune embassaden (Britikani, Njamcikani, Francikani, Kanadikani tmd...) thaj mang lendar e zhurnalistengi lista, ko ande tji regia kerel peski butji.

Media Relaciengo Treningo

"Sar Te Paruvas E Manushengi Godji/Gindo Pe E Romane Khetanimata Perdal I Media": Zumav te rakhes khatar shaj les maj but Media relaciengo treningo. Kado :treningo but mol/kerel sakoneske. :Ando Aprilo 2001. i Evropaki Kulturani Fundacia, Amsterdam thaj o OSI, Budapest das dumo duje 2-djesengo reziden- cialne seminarange pe :Media Relacii 25-e Romane murshane thaj dzuvlane sherutnenge ando NGO khatar :Centralno thaj Mizmeruni Evropa. O Evropako Centro Vash Maripe, Pacha Thaj I :Nevimataki Media (ECMPNM) kerdas o treningo kadale anavesa: "Sar Te :Paruvas E Manushengi Godji Pe E Romane Khetanimata Perdal I Media". :O Centro Vash Biumblavdo Zhurnalizmo andi Budapeshta das o than e seminareske/ :e butjelinake.

E sekciange teme e avinde sas:

- o E kampanjake univerzalne aspektura, sar te keres lobby thaj sar te manges :e manushenge vast
- o Kon si e manusha, kon shaj paruven e kriza thaj den vast tje khetanimaske te reses :so kames - ko kerel efekto pe kadalende?
- o Sar te keres jekh beshipe ja jekh story kaj te sikavdjol mishto andi Media
- o So si e Mediaki butji?
- o Sar shaj avel jekh tema interessanto e Pressake thaj Mediake?
- o Sar te des interjuvura e Pressake thaj Mediake
- o Ker tuke tjiro Media seminari...

Milaje ando 2001. jekh grupangi koalicia ando Khetano Thagaripe (UK) :inkerdas jekh jekhe-djivesesko beshipe bilovengo kaj e Londoneski Univerzita e :minoriti- tikane organizacienge. 'Tjiro Hango Andi Media" sas o beshimasko anav. So sas sikavdo -

- o De jekhe vakeratores te del vorba e Mediake.
- o Ker lacho vast e radiososa thaj audiosa.
- o Ker jekh website andar i informacia thaj publicita.

Sostar chi keres vi tu jekh kasavo beshipe tumende? Te mangesa vast, :trade email kaj ECMPNM silica@gn.apc.org ker telefono po 0044 20 7435 9282.

dujto kotor

INTERJU ANDI TELEFIZIA THAJ ANDO RADIO

Getosajvipe

I Televizia thaj radio sas e lumake maj vazhne mediuime kaj te parivas :e manushengi godji. O manush nashti patjalas sosko sigo shaj sitjon te den :lacho interju e radioske thaj televiziake. :E reguli naj phare.

- o Save duj punkte kames TU te keres?
- o Save si e evidentne puchimata?
- o So si o maj dzungalo puchipe?
- o Zhukar "phutarde" puchimata - Kon? So? Soske? Kana? Kaj/kate?

E maj but Media interjuvura naj lungi, numaj unje minutenge si. Kodoleske :kado interju si but aver sar kana jekhe zhurnalesko zhurnalisto kerel :tusa interju (kado shaj avel vi jekh chasosko ja maj butengo). :

Jekh interju butivar ande jekh studio si kerdo ja pe jekh beshipe, pi vulica ja varekaj :kaj shaj dzal i kamera. Kana naj musaj avral, emissiake kompanie maj feder :kamen te keren tusa o interju ande pengo studio, kaj te resen i maj lachi :technikaki kvalita thaj o interju khote vi maj bikuch/lezno/jeftino si.

- o Savaxt av gata te dzas ando studio vi kana palal phenen tuke. TV thaj radio :stanici shaj mangel tut te dzas pe jekh programo kana von den godji ande 24 :chasura e djeseske - shaj sigo javinate/detehara ja palal andi rat, po kurkesko agor.
- o Av exaktno. Te kerena tusa jekh interju ando radio ja andi televizia thaj si :vazhno tuke thaj tje vorbake, av exaktno. Na/ma zhukarav e interjutores.
- o Puch, sosko lungu avela o interju. Jekh dopash chasongo programo maj but shansa :del tut te phenes so kames desar ande jekh 3-minutengo programo.
- o Puch, kasa averesa kerena inke/panda interju. Shaj del tu vast

---

andi tji vorba.

o Vi e murshange si te mangel shminko. Butivar naj maj but sar jekh :cerra powder. O baro udud ande jekh televiziako studio pajasleske ja chindeske, : "avri thodeske" shaj sikavel tut.

o Urav tu shukares. Sar professionalno. Kames te dikhen tut seriozno, kodoleske :le pe tute gada so sikaven tuke kompetencia thaj patjiv. O publikumo :dikhela tut maj seriozno, tu te uravesa tu shukares thaj bideko-raciako. Le pe :tute solidne thaj konzervativne range/kolora. Pe jekh rig ma le kale ja parne :gada, thaj pe aver, ma dza chi pe rangengi aver rig. Ma le "zubuno bute rangenca" - :cinne bute rangenge ja lineenge pat-terne. Tjo uravipe ja tje chenja/zlaga, :mirikle/lancura nashti cirden e publikumeske jakha. Na phirav zurale parne :gada ja bluze (zumav vune-to).

o E dzuvlja na te sikaven nangi morchi/morti ja dekoltazho, phike ja vasta thaj punre.

o Besh vorta. Bandjuv cerra/zala/piko anglal. Na bandjuv palal. Tje punrenca na kaj :tje changa ker trushul, ker kaj tje punreng shere. Shuv tje punre telal o skamin :na vortar le avri.

o Sikav e vastenca, na tje najenca, kana keres gestikulacia.

o Si te avel ande tute trajo/dzivdipe - sikav tjo mangipe ande tji vorba. : "Mulikano hango" te si tut, shaj chi kamena te shunen tut. Sikav interesso.

o Dikh ande interjutoreske jakha. Ma mukh tje jakhange te krujin kaj-godi soske :bengaleske ja nasvaleske mjazosa/dichosa. Dikh vorta pe avere gostende.

o Na mishkisajve. But te mishkisa tu, tje najen, te astaresa jekh penna/penkalo, :kodo shaj cirdel e publikumeske jakha thaj chi shunen kodo so phenes.

So Te Phenes thaj Sar Te Phenes Kodo

o Gindin/mislin kodo, ke o interju ando TV thaj ando radio numaj mashkar duje :dzenende si, mashkar tute thaj e interjutoreste. Na/ma gindin ande but milja :dzenende. O TV thaj radio but personalno si. Kana tu gindines ke samo tjiro :maj lacho amal shunel tut, pala kodo dichosa thaj shundjosa o maj mishto.

o Tjo maj importante punkto phen so maj sigo. Shaj numaj pe duj ja trin bare :punktura avela tut shansa. Kado maj feder si chacho ando radiosko thaj :televiziako interju desar ando zhurnalengo interju. Te na san jekh gosto :mashkar e avera ande jekh studioski diskussia, e maj but

radioske thaj :televiziake interjuvura si but cinne.

o Te trobuj/kampel, ligar tusa jekh kotor lilorro pe soste tje vazhne punktura :si lekhavde. Dikh pe lende, numaj na gin/chitin/drabar vorta tje vorbi khotar. :Interjutora phenen "ginado te si, kodo mulo si".

o Na lungjar tji vorba. Phen skurto, vazde o punkto. E manusha nashti dikhen :thaj shunen tu pe but vrama. Shaj maj siklo san te keren tusa interju jekhe :zhurnaleske kaj o vaxt naj specialno skurto. E maj but televiziake interjuvura :maj cerra si sar 2 minutengo. Rode fokuso ande tje vorbi, na cirde tje sentencie/ :periodika pe maj buteste sar 3 ja 4. E maj khetani dosh po TV thaj radio :e lungi vorbi si. Kado si specialno chacho kana tu ande Ratjuni(Western) media :keres svato - nevimatake kotora andi Amerika shaj aven vi karing 10 ja 11 :sekundura. Sosko lungu sas o interju, na kodo si o importante punkto - o :importante punkto si so sas perdal dino po agor.

o Ma murdar tje publikumes statistikenca. Na sikav sa e cinnone aspektura. :E statistika numaj e maj vazhne punktunde te phenes.

o Phen maj lokhes tji vorba. Vi kana dzanes numaj but cikni vrama si tut ja :hatjares tu san nervozno, na de дума sigo. Kana lokhes vakeres, kodo sikavel :jekhe xore, lache gindoski impressia. Tu pinzhares tji tema, tjo publikumo :shaj na. Lokhes te phenesa tjo svato, kade desa len shansa te den godji.

o Na bister, o manush kas tje vorbasa kames te les pe tji rig si :kon dikhel tut andi televizia, na o interjutori.

o Na bister sostar san tu khote/kodoj. Ker jekh lista e 2 ja 3-e bare punktonca :so tu perdal kames te des ando tjo interju. Zumav te boldes o interju pe tjiri :rig, pe tjo gindo aba ando jekhto puchipe.

o Ma zumav te phenes sa tje punktura but xoreste soske tu shaj xasares :tji vrama anglal te kerdan e duj ja trin maj importante punktura. :Ando sako punkto phen jekh misal/primer/emplo. Misalenca shaj makhes :jekh piktura/slika/kipo e publikumeske. Misala ingren rat ando interju.

o O interjutori te na pinzarella tjiri tema mishto, na mukh leske te rumuj, :thaj te xasarel o interju, sigo dza pe puchimata so tu kames te shunes. :Mukh kodo so puchle tutar thaj phen "Zumavav te dav tu angle ande :jekh minuto, samo me kamav te kerav duj importante punktura" - thaj :phen le tromasa.

o Astar kodo so si ande tjiri godji angle getosardo - te des perdal e duj ja trin :importante punktura e publikumeske, anda kado san tu khote.

o Na zumav te aves but impozanto soske o publikumo gracoja pes

---

tutar.

- o Av topikalno. Si te aves sigurno ke tut dzi po paluno minuto si tu informacia :ande tji interjusi tema. Vazde tjire kontaktura thaj website lista kaj te rakhes :a chachi informacia sigo. Misalake, O Internet Centro Mamuj-Rasizmo :Evropa si po www.icare.to.
- o Nashti phenes kodo chi jekhvar "Naturalno me chi dzanav kadi tema chachikanes" :kana kadi si chaches tjiri tema, soske maj but chi kerna tusa interju chi jekh data. :I stanica akhardas tut soske von gindin ke tu san o maj mishto kvalifirime te :des kodi informacia thaj kommento so trebal.
- o Av pozitivno. But negativo image te phenes, shaj avel lacho, numaj lel i vrama :thaj nashti sikaves o pozitivumo. Numaj kana vareso but negativo pelas pe, :pecisajlas na dulmut, si te des vorba pe kodoleste.
- o Zhukar so na zhukaresas. Xoxavimaske puchimata si kotora andi Mediako thaj :zhurnalizmosko biznisso thaj den vi baro interesso ando interju. Te si tu kasave :puchimata, de angle so maj phutardes thaj patjivales sar shaj.
- o Ma xasar tji godji thaj na vazde tjo krlo, naj vazhno che provokatve e puchimata :si. Shaj avela kodo jekh interessanto interju, numaj chi dela vast tje temake. :Tu dichosa, sar te xasardanas tjo argumento.
- o Nesave interjutora, maj butivar po TV desar po radio, zumaven te attakuin tut :soske von gindinen ke o konflikto anel lachipe ando interju. Na dih kodo :personalno, kado si lengi teknika numaj.
- o Na gindin ke o interju agordas dzi kaj tu chi avilan tar kompletno khatar o :interjutori. But manusha nangjaren o chachipe kana o interju si gata :thaj phenen vareso, so maj palal bunun.
- o Shaj asas po agor. Vi te sas o interju but pharo, ja but seriozno sas e interjusi :tema, po agor si te asas tuke. Kado mukhel jekh lachi impressia. Naj musaj :te phenes "najis/palikerav tuke/ov sasto" no naturalno shaj phenes te kames/ :manges.
- o Kana o TV interju na ando studio keren tusa, dih mishto pala tjiro dumo so :si. Zumav te alosares varesavo palal. Tordjuv angla tja kampanjako plakato ja :posteri. Jekh punro chiv/shuv jekh cerra/xari angla o aver.

NA/MA...:

- o Pi alkoholo angla jekh interju, vi kana o studio mangel te piavel tut, sar so :butivar sitjile te keren. Anda kadi situacia o alkoholo shaj kerel jekh efekto :so na zhukaresas thaj nashti kontrolines les.
-

o Na darajve e interjutorstar. Unje minutenca maj palal o isto/vipal manush :shaj piel jekh pohari/taxtaj tea thaj getosajvel te kerel interju jekhe :totalne avere zhenesa, ande aver tema.

o Chi jekh data na xoxav - e zhurnalisti nivar na bistren ke tu xoxadan. Maj pharo :si te seres/te des godj palpale pe kodo, so xoxadan. Na per anda xoxavipe - feri phen, : "Chi dzanav" ja "Maj palal shaj phenava tuke".

o Na zumav te aves komediatori. E pheras andi televizia e profesionalnenge :si. Pheras/humor kerdo pe zor, pe sila shaj kerdjol but bila-cho/nasul. :E pherasa shaj sikaven ke tu san nervozno.

Agoreste - Preparacia, Preparacia, Preparacia.

Akana si popularno te phenes vareso trinvar kana vareso kames te sikaves, :ke kodo si vazhno - aketa ... so trobuj ande jekh baxtalo interju si " Preparacia, :Preparacia, Preparacia. :Jekh 3-minutengo interju shaj mangel duj ja trin djes preparacia. :Kodo but kerela. Lachi preparacia vazdela vi tji troma.

Kana agor si

Kana o programo rekordirime sas soske i emissia ande jekh paluno datum si, :thaj te fajol/plachal tuke kodo interju, phen so maj bute manushenge sar shaj, :kana avela i emissia, phen vi e zhurnalenge zhurnalistenge thaj bare rajenge.

O "Manro Thaj Chil" Lil

I fraza "Manro Thaj Chil" Lil phenel pe pe jekh najisarimasko lil kana :tu varekasko gosto sanas. :Lachi mediaki relacia si te keres lacho vast e manushenca ko si vazhne ande :tji butji, anda kodo, so tu keres. Kana tu sanas po TV ja radio programo, :ja jekh lacho riporto sikavde ande jekh zhurnalo ja magazino, lekh :jekh najisarimasko lil e zhurnalisteske ja e program editoreske.

trito kotor

SAR TE KERES EFEKTIVNO KAMPANJA PERDAL I MEDIA

Shaj avel pharo te reses andi Pressa thaj Media, numaj si vi butdzangle reguli. :O maj importante si - Ker tje resa/cilura/objektive klaro/dushlo/jasno thaj :dikh so si tjo messazho (kodi vorba, so perdal kames te des). Ande kadi bari :lumja dushles thaj exaktno si te phenes tjo messazho sar jekh trombitako glaso. :Sostar si i Pressa thaj Media but importante e Romane khetanimatange? Si duj :kauze:

- :Shaluvipe andi Pressa thaj Media sikavel tji tema e bute dzenenge thaj den vast te :likares la khote.
- :So maj butivar si shaluvde e Romenge pharimata so maj feder vazdel e dzenenge :jakha thaj chivel/thol zor pe politikatora thaj aver manusha ko keren e decizie.

Sar astares, puch tutar „So kames te reses?“ O manush nashti patjal sode but :kampanja si kaj naj len dushlo mangipe. Ker tuke jekh klaro thaj precizno res :ande tji kampanja.

- Kas trebal te astares?
- Ko si e manusha ja organizacie thaj Pressa/Media kas tuke si te xutres?

Butzhangle reklamake manusha dikhen sar resel i informacia pe lenge :produktumo kaj amari godji - kana shunas amen o radio (thaj save programe), :kana dikhas i televizia, ginas e zhurnalata thaj magazinura, thaj ko astarel/ :xutrel amen. Ko si e manusha, ko shaj paroven e krisa thaj den tu vast te reses tjo mangipe?

- Politikake dzene
- Parlamenteske dzene
- Lokalne Rerezentantura
- Manusha kon den butji
(Phen avera)

Ko del efekto pe kadale manushende?

- Ko alosaren
- Klientura
- Bare raja
- Pressa thaj Media

Sar reses kaj kadale manushende? Save radioske/TV-ske programura/zhurnal/magazinura shunen/dikhen/ginen von?

„E Amalune"

But expertura patjan, kana naj tut but love, naj tut dosta vaxt, naj tu :dosta manusha kon zhutin tut ande kampanji, o maj mishto si te keres :koncentracia pe „e amalune" manushende, - kala si e „amalune" manusha :thaj organizacii kon shaj kamen te shunen tut simpatiasa. Kadi si e vorba :so phenel „av amaluno/-i e amalunenca". Naj mishto te xasares tji vrama thaj :cinni energia te paruves a mamujalen ande amalende.

Astaripen. Dikh So Si Tjo Angluno Messazho

Nashti avel pharo. Astar les ande 8 ja 10 lava. Te si jekh sastipnaski kampanja, :kado shaj avelas tji angluni vorba: „E Roma generalno 10 bershenca maj cerra :/zala/chepo dziven/trajin sar so e gadze". Te si jekh alosarimaski kampanja :vash maj but roma ande foroske kabinete, kodolesko anav shaj avel kado: 10% :andar i kommunita si rom, andar o Forosko Rajipe numaj 1%.

O "Deshushov var prinviplo" - Repeticia thaj Zuraripe

Te hatjaresa ke o messazho lacho si, phen les butivar pala jekhavereste. :I rekla- ma but mjazol pes pe i Mediake Relacii. I Repeticia thaj :o Zuraripe si i kleja (kodo so phutrel o vudar). Na bister tjo messazho.

So si kado messazho - so del kodo LENGE?

Kana aba vi e manusha kamen/mangen :kodo paruvipen so tu, pala kodo shaj paruves i situacia. So si andi tjiri kampanja so :mishtipen kerela tje publikumenge so kames te xutres. :Misalake, jekh kampanja vash uzho pani/paji shaj phenel -

- o :Maj saste kondicii/trujalimata savorenge thaj lenge familienge.
- o :Extra votura/glasura e politikatorenge - von kiden e glasura, soske von mangel :maj saste kondicii/trujalimata penge thaj penge/pumare familienge.
- o Maj baro pindzaripe e polluterege (lokalno industria) ko si getosarde/preparirime :to khosen penge praktike thaj maj pindzarde te kerdjon mashkar pumare klientura :thaj o guvernoro/rajipen/rashtra.
- o :O themesko rajipen kerdjola shukar ando pesko them thaj vi mashkarthemutnikanes.

Ker jekh Faktosko Lil - lekh jekh dushlo/klaro, sado/lokho kotor, jekhe ja duje rigengo :(ker les dzi po paluno djives), pherdo faktenca thaj figurenca so den tu vast ando tjo :kampanjako messazho.

O Kampanjako Slogeni

Jekh lacho kampanjako slogeni ande mardjol anda manushengi godji. Jekh cinni :frazo ja sentencia shaj avel, desh ja maj cerra lavenca, sar jekh slogeni mamuj :rassizmo 'Dziv thaj mukh te dziven". Na zumav te keres pheras - shaj

kerdjol :kodo nasul. Kado si but vazhno, kado si tjo kampanjako „muj“, sikav les tje amalenge :anglunes. Dikh, so von phenen tuke, mang len te aven phutarde.

Ker Jekh Vakeratorengi Lista

Jekh zhurnalisto te puchela tutar „Si tu aver kontakte kaj shaj phenen mange :buteder?“ phen manushenge anava kon den perdal lenge tjiro messazho.

Sar Shaj Cirdes E Manushenge Jakha Maj Feder?

Sar shaj les o maj lacho shaluvipe :/sikavipe andi media, na numaj ando numero, no vi andi tona stilo so maladjol tje gindonca? :So si kodo beshipen, akcie/kerimata (so kerdjol pe), so cirdel o sikavipen ande zhurnalata?

- o :Beshimata ja kerimata kaj si popularne manusha
- o :Polemiake lava/lafi
- o :Jekh hangosko klipo, jekhe interjuskno cikno kotor (xurde, seravip-naske vorbe) :Jekh Diplomengi ceremonia
- o :Te des avri riportura ja jekh survey
- o :Jekh story so interessuil e manushen
- o :Te phandes jekh themesko story kaj tjiro than
- o :Vizualno interessantno beshipe so cirdel e kameran
- o :Akcie/kerimata, na numaj te beshen e manusha ande jekh than

„Vakerimaske shere“

But organizacie keren konferencie thaj patjan ke e kameri automatiko resena. :Pe bibaxt, kado naj chachipe. Bute rangenge/kolorengi beshimata, thaj :specifiko akcie/kerimata cirden e televizion. E televiziake producera ande pheras :phenen e konferenciengne „vakerimaske shere“, soske e televiziake naj interessanto :te sikavel manushen tordjindos po podiumo (so numaj vakeren thaj vakeren). :Kado sikavipen andi media ande diktatura shaj dikhen. Tumenge si te aven :imaginative.

Misala pe baxtale Mediake kampanja ando Khetano Thagaripen (UK)

:Kana but milja Eritreake (khatar i Afrika) dzene merenas bokhatar misto o maripe, :o mashkarthemutno Aid campagne Oxfam (Zhutimaski kampanja Oxfam) akhardas :e medien ando centralno London. Sas/sine khote/kodoj bare, kale grasta/graja thaj :manusha so tradenas len (tradora), von sikavenas e 4-e Grastenge tradoran andar o :Apokalipso - sako tradori vareso but dzungalo sikavelas, sar o Maripe, Nasvalipe ... :thaj o maj importanti so sas lenge, I Bokh. O Oxfam kade das perdal jekh peticia e Britikane :Anglune Ministereske, kaj mangelas les te vazdel o zhutipen/pomozh andi Eritrea - baxtalo sas.

Jekh aver kampanja sas kerdo kana zurales brutalne bomardinas pushenca/:shovengenga o foro/diz Sarajevo. Kana kerde attako po Sarajevo unye bershenca :palpale, lengi panjaki sistema rumusajlas. Kodoleske e manushenge andar o nasvalo :pani sas te pien. Dzene andar o Britikano Parlamento thaj aver zhutora kerde jekh :protesto. Ligarde jekh bari glazha/flashka/butelija melalo paji e Britikane Anglune :Ministereske, thaj mangle les te kerel vareso misto o Sarajevo.

„Dzuvlja ando Britikano Teluno Kher“ Kana i kampanja - te del vast maj bute dzuvljange te aven alosarde ando Teluno Kher - :nesavo sikavipe kamelas andi Pressa thaj Media, pengi bershani konferencia ande :jekh bero (so dzal po pani) inkernas so dzalas khatar i Anglia ando Denimarko. :I Televiziake stanici thaj e themeske zhurnalala but mangenas te dzan khote thaj :jekh but shuzho sikavipe kerde von.

„Thovkeripen“

Kana jekh kampanja gata/konzh si, si tendencia te dikhen angle, bi te agorden :kodole kampanjako thovkeripe, so numaj akana agordas. Kadi si dosh. Si te :agordes kodo biznisso/shefto so achilas khatar i kampanja. Kado svato : „thovkeripen“ (misalake kana thoves e melale charen) vi drago thaj sheftano :kamel te avel. Te keresa kampanja, ker jekh lista kukole manushenge anavenca, :kaske dan tji vorba te keres vareso (vi shaj te des varekasko telefon numero), :ker kodo. Kado phutrela tuke o drom vi aver data.

Xoxavimata

Soske tu san kodo, kon savaxt maj feder kamel tji kampanja sar varekon aver andi :Pressaki thaj Mediaki ja politikaki luma, kodoleske butivar hatjaresa tu xoxavdes. :Xoxavimata, sar so phenen ande Khetane Thema (USA), „thanesko si kodo“. :Naj maj lokho te „bikines“ o fair play, chachipen, lache etnikane relacii, jekh maj :lachi luma, harmonia mashkar e nacia sar vareso averes. Te bikines vareso, kodo si :phari butji. Shaj kerdjos nervozno thaj hatjaresa xaxovdo. Si te kides tu khetane :vi maj dur. Tji vorba importanto si. Shaj desh bersh trubun/kampel tut te reses :kaj tjo dromesko mashkar.

Kon phendas kodo? Ker jekh Citaciaki Lista

Ker jekh lachi lista pherdi pozitive citaciencia pe e Roma. Kadala shaj aven khatar :pindzarde politikatora sar o Angluno Ministeri, ja pindzarde murshendar ja :dzuvljendar - aktora, lekhatara, rodara, anglune ando shefto, edukatora. Kadala :citacii shaj lekhen ande lila e editorenge ja ande lila e politikatorenge. Shaj avel len :baro efekto ando radio ja televizia ja ande zhurnalenge interjuvura, ja ande riportura. :Vi e negative citacii shaj den vast. Kide khetane negative citacii so si pindzarde :politikatorendar ja manushendar kon lekhen ande zhurnalala ja den дума andi :televizia. Shuv/chiv/thov len ande jekh pamfleta. Kadi pamfleta shaj sikavel :godjavere manushen andar i majoritikani societa, thaj shaj phenen sosko pharo si :nesave romane khetanimatango trajo. Kado lilorro shaj bishaven kaj i Evropaki :Komissia, kaj avralune Pressi, kaj bare raja, te den bari ladz pe e manushende kon :phende e lava, kade shaj kiden lendar simpatia thaj haljovipe tumara kampanjake.

Jekh foto shaj kerel 1000 lava

:I fotografia shaj avel zuralo zhutori te keren jekh kampanjako image, so shaj avel :vi pozitivo ja negativo. Pala kodo shaj dikhes sosko zuralo jekh fotografo si, kana :kodo si specifiko negativo - so o negativo foto shaj kerel, kodo si bari paguba. :Misalake, varekon te pindzarela e romen, kodo shaj dikhel, ke e Roma but kamen :te aven uzhe, ja e Romane khetanimata nashti dziven perdal kodola phare :kondicii. Numaj butivar e fotografe ande lokalne ja themeske zhurnalala bare :plajengo gunuj sikaven ande Romane mahala. Zumav varesar

pe varesavo drom :te boldes les - ker jekh bikuch kampanja vash uzho pani, misalake. Jekh fotografo, :kaj jekh Romengi grupa sikaven so ingrel jekh glazha nasvalo pani kaj o Forosko :Rajipe ja kaj Angluno Ministeresko kher khatar i phuv kaj so si te trajin, maj but :phenel sar 1000 lava.

Vazde Strategikane Jekhetanimata

E strategikane ejkhetanimata maj baro efekto den andi kampanja. Si but aver :organizacii so keren kampanja mamuj o rasizmo thaj ferin/brakhen e legalne :ciknimatange chachimata/xakaja. Si aver organizacii so mamuj o chorripe, :thaj vi kontra o chavorrikano chorripe keren kampanja. Si organizacii so :keren kampanja vash e dzuvljange chachimata, kade vi e phivlange. Si organizacii :so keren kampanja vash o phurengo sasto thaj lacho trajo. Si organizacii so keren :kampanja vash o bibutjaripe. :Rakh kon si o sherutno ande kampanjange cancellarii - thaj dza te maladjos lenca.

Sunengo Vaxt

Shaj keres jekh axtomali kampanja, so sar jekh suno si, so astarel e jakhan. :Kado zhutinela tje mangipnaske thaj seravel i Pressan thaj Median ke tu thaj :tjiro mangipen trajin/dziven.

Baxtale kampanjange misala. 'Zi A Nechaj Zit' - Dziv Thaj Mukh Te Dziven :Jekh bari asharimaski kampanja so 'Dziv Thaj Mukh Te Dziven' bushol, sas :kerdi anda Slovakia, anda jekh them kaj o romengo trajo si specifiko pharo. :I Kampanja -

- o :ulavde 200 plakata krujal i Slovakia
- o maj but sar 100 TV riportura ande themeski televizia
- o 100.000 pamfleti
- o 10.000borshuri
- o but shel postera e kherange, cancellarienge thaj shkolenge thaj bibliotekenge

370 aver grupi thaj 79 Slovakicka forura/dizja dine pe/tordjile pashal i kampanja te keren Protesto vash i Tolerancia. :Maj but sar 3000 manusha kontaktinde o Zi A Nechaj Zit vash buteder informacia. :Maj but iformacii khatar,

Ladislav Durkovic
tel. 00421 7 5542 2176,
fax.00421 7 5542 2176.
E-mail. durkovic@zanz.sk
Website. <http://www.zanz.sk/>

Gindura te resen sikavipe Pressate thaj Mediate ...

Bershano Roma Press thaj Media Asharipe

Jekh mashkar e maj shukar droma, te resen e romengo thaj romane :khetanimatango sikavipen, si te keren jekh bershano Roma Press thaj :Media Asharipnaski rat. Kado shaj avel ando maj baro foro generalno, :thaj jekh baro hoteli shaj delas peske kondicii bilovengo soske tjiri akcia :bari publicita si e hoteleske. Jekhe popularno manush, o Angluno Ministeri :ja jekh pindzardo film star shaj ulavel e asharipnaske lila, diplomu. Savo :programo ja riporto o maj feder

sikavel e romen thaj lenge patjavimatan ande :jekh chacho analitikano drom, kodo shaj ashardjol. Jekh expertengi komissia si :te anel i decizia soske impo- tanto averipen si mashkar jekh riporto so kerel e :situaciaki analiza ando jekh chachikano drom ja jekh aver so numaj shukar si tje :mangipnaske. Separatno asharimata ja diplomi si te ulaven anda sako Pressaki thaj Mediaki :kategoria, kaj e romane problemen mishto sikavde.

- o Themutne djivesenge zhurnala
- o Themutne Kurkeske zhurnala
- o Kurkeske lokalne zhurnala
- o Dzuvlane zhurnala
- o Siklengen/studentenge zhurnala
- o Sheftikano/Ekonomikano/Sportikano ja aver kurkesko ja chonesko/masekesko magazin
- o Themutne Radioske ja Televiziake programe
- o Lokalne radioske thaj televiziange stanici
- o O maj lacho foto ande jekh lokalno zhurnalo/themutno magazi- no/themutni pressa

Kado shaj chindjol vi ande telune kategorii sar

- o O bershesko Specialisto Zhurnalisto
- o O bershesko Terno Zhurnalisto
- o O Bershesko Ripoteri
- o O Bershesko Biublavdo/Frilens Zhurnalisto

O asharipe nashti mol but bumaj si te avel vizualno interesanto, sar so o :pindzardo Hollywood Oscars. Soske e asharde dzene radioske TV-nge produc- era, :magazinenge ja zhurnalenge editora avena, o asharipnasko ahor shaj mangen :khatar e telekommunikaciake internacionalne korporacii ja khatar aerodromeske :kompanii sar i Lufthansa, Austrian Airways ja British Airways. :E zhurnalisti shaj aven akharde aba jekh ja duj chon maj anglal i Asharipnaski :Rat te traden romane sikavipnaske kotora andar lenge jekhe-bersheske butja e :expertenge, kaj te dzanen te anen e decizia e ashardenge. :O jivend si o maj lacho vaxt soske e zhurnalisti - sar vi aver manusha - :loshan te phagen e cikne djesengi thaj lungone, shilale ratjengi :monotonia.

Butdzangle editorengo biublavdo paneli si te dikhel kaske del o Asharipen, kado si but importante. Ando paneli shaj aven Romane khetanimatange sherutne, :senior politikatora ja aver bare raja. O biublavdo zhurnalizmosko centro shaj :kerel o kontrolo.

Bershani Parada

Savore dzanen so si kodo Mardi Gras andi Brazilia, kodo si o bershani, :but-deko- rativo parada perdal e Rio de Janeiro-ske vulici. Gosta but milja :kilometera dzan te dikhen i parada, thaj te tordjon pashal. Sostar chi kerel :jekh Romano Mardi Gras Dives anda Mizmeruni thaj Centralno Evropako :sako kotor? :Shaj dzanas vurdona dekoririme so sikaven e romengi historia, shaj dzanas :palpale duj milja bershani andi vrama dzi kaj kana e roma brakhenas e Indiake :nordune

---

granici. Sar von phirenas, sar trajinas thaj aver interessante thaj unikane :katora andi Romengi historia. Kado shaj dikhenas vi e themeske mashkarthemeske :jakha thaj shaj avelas interessanto vi e themesko Turistikane bordoske.

Jekh Bilachi Misal. O Elefantesko Story.

Sas lokho te rakhen jekh idea so zurales cirdelas e jakhan, no na mishto sas :perdal gindisardo. Si importante te dzanes but sigo ke tjo jekhto gindo shaj :naj kodo, so si te ligares maj dur. Jekhe politikake kandidates khatar o :Hertordshire, Anglia, sas jekh bari phuv thaj unje exotikane dzuvinde, :kade vi duj elefante. Vov godjardas, te kerela jekh maripe peskee rivalne :kandidatenca pe elefantengo dumo, kodo shaj cirdelas zurales e televiziake :kameran. :Lesko kampanjako menedzero, Lesley Abdela (koeditori anda kado Lilorro) :tordjardas lesko gindo sigo, thaj vi chachipe sas la. E elekciake anglune :problemi i agrikultura thaj o mashkarthemutno shefto sas. Te tradesa jekhe :elefantes, kodo shaj avel jekh amaluno thaj astaripnasko image numaj shaj :avel vi asajjimasko thaj bilacho image te rodes votura, vi kana o maripe pe :elefantengo dumo butivar avelas sikavdo andi televizia. :So shaj zhutil jekh maripe pe jekh elefanto te keres reprezentacia po Hertfordshire :ando Evropako Parlamento?

shtarto kotor

XUTERIPEN

O xuteripen si jekh mashkar e maj vazhne trebalimata ande Pressake thaj Mediake :relacie. O xuteripe anel tuke prioritata. Shaj xasaresa bute kuche dzenen, manushen :love thaj vaxt kana tu chi dzenes sar te xutres e manushen. O xuteripe si kodo processo so sikavela tuke -

- o So si tje kampanjake anglune resa?
- o Kon si e anglune manusha kas tu kames te reses thaj te efektines?

Ker Priorita, Priorita, Priorita. Zorako procento.

I prioritata si te dikhes kon si e manusha, organizacii thaj Pressake thaj Mediake :programura so e maj vazhne si tje mangipnaske - thaj sar te keres efekto pe lende :o maj mishto. Nesave tje ideandar avena bare prioritaskes, nesaven maj telnuj :prioritata. Kade si te alosares tuke tji energija - maj bare prioritake butja maj but :vrana thaj maj but love len, maj cikne prioritake butja maj cikni vrana thaj maj :cikne love len. Kado si o zorako procento.

Dikh E Demografiake Grupi

Demografiake grupi shaj aven misalake e dzuvlja, ja manusha bare pokinesa ja :politikatora ja zhurnalenge zhurnalisti ko si pe politikane spektrumeskis zervuni/ :stungo rig, ja manusha tala 35 bersha. But manusha patjan ke e dzuvlja maj cerra :si konfrontaciakes sar e mursha. Thaj e manusha tala 35 shaj aven tje kampanjake :anglune xuterde - von si but amalune, thaj shaj naj len sa kodo anglopatjaipe :mamuj e roma so si e maj phure generacien.

E Amalune

Shaj si tuke chuda, numaj tjo maj importante xuteripen na kodola dzene si, :kon kompletno thaj absolutno dushmanale si mamuj e Roma. Kana naj tu dosta :love, vaxt thaj butjikerutne, na zumav te paruves kodole manushenge, politikane :partienge ja organizacienge godja, so xores dushmanale si tje mangipnaske. Kado :si jekh bibaxtalo fakto, ke von na kamen te paroven pengi godji. Ker mishtipe :tje limitirime energiasa khote, kaj shaj xutres dnene. Kadaleske, tuke tje :anglune xuteripnaske dzene e „amalune" si te aven. :E Amalune si e manusha ja organizacii kon shaj kamen/mangen tji butji :ilestar. I proba thaj dosh dena tut vast te vazdes jekh komprehenzivno lista :kadale organizacienca thaj individuumeca.

pandzto kotor

'DRAGO RAJ...' LILA E EDITORESKE

Lila E Editoreske rig shaj rakhen ando maj but lokalne thaj themutne zhurnalna :thaj magazinura. Kado si o „slobodo editorialo" thaj del than e ginatorenge :(e dznenge ko dikhen o zhurnali) te phenen pengo dikhipe pe varesoste so :akana sas avri dino ando zhurnali ja magazinno. I angluni rig thaj e Lilengi Rig :sitjile te aven e maj ginade ande lokalne thaj nacionalne zhurnalna. Tu vazdesa tje lileske publikaciake shansi, tu te -

- o keresa skurti lile, mashkar 200-400 lava, te shaj. Editora kamen te sikaven
- o so maj but lila so shaj.
- o zumavesa te astares e jakha e editoreske/ginatorenge aba anda angluni sentenca.
- o sades phen, na ker i shib komplirime
- o te ligaresa jekh ja duj bare punkti, na but aver, diferentne punktura.
- o te avesa pachako thaj godjaver, na ker sarkastika thaj ma dza „perdal i granica"
- o xoljasa. :te zumavesa. Kana chi sikaven tjo lil, lekh dureder. Shaj na publikirin tjo lil :po jekhto drom.
- o :te zumavesa te rodes avere medien so publikirin ginatorenge lila, sar e Dzuvlange :riga ja avralune zhurnalna
- o :te lekhesa mashinasa kaj lokhes te ginen les, ja lekh tintasa but uzhes
- o :te mukhesa o kontakt telefono thaj adresa pashal. Unyivar, o zhurnali :kamel te paruvet o lil, thaj kodoleske shaj mangel tjo dikhipe.
- o Te desa vorba palpale jekhe riportoske ja jekhe ginatoreske lileske ja jekhe :magazineske, tu shaj :zurares vareso pozitivno ando angluno ripor to ja lil :sikaves vareso negativno ando riporto ja lil :lachares jekh dosh ja

Te sikavdjola pes tjo lil, dikh e Lilenge Riga ande avinde duj-trin djivesa, :shaj del tuke varekon e vorba palpale. Kado shaj del tut i shansa te publikirines :jekh nevo lil so tu shaj ramos pale, thaj shaj des vi extra punktura pasha :tje gindura.

Agoreste, ker fotokopia thaj unav buhles kodole liles, so avri dine, so :publikinde. Bichav kopii sakoneske kaske tu gindis/mislins, shaj vi e :khetanimatange reprezentantonge, zhurnalistenge, (kodoleske shaj keren von :jekh riporto), politikatorenge, thaj aver Romane aktivistenge.

Si vi aver Lilange Riga ande zhurnala maj cikne cirkulaciasa, sar e specifiko :zhurnala so den avri e birajipnikane organizacii, dzuvlange grupi, Konsileske :zhurnala, khangerake grupi, thaj voluntare grupi (so bilovengo keren butji). Dikh pe :lende phutarde jakhenca, thaj lekh lenge tje aspektosa.

Op-Ed riportura

E zhurnala butivar den than gostikane editorialenge thaj kommenteske :kotorenge. Generalno, kado si mashkar 600-800 lava. Shaj na pokinena tut :numaj vi kado si editorialo bilovengo tje mangipnaske. Si bari shansa te sikaven :jekh zoralo dikhipnasko kotor. O jekhto zhurnali te na publikinela les, bichav les :avereske.

Pressane Lila

Pressane lila bianen e nevimata thaj beshimata so trobuj e zhurnalistenge. :Zhurnalistura patjan e pressane lavenge. Lenge kempel kodo andi lengi butji. :E zhurnalista na keren e nevimata ja kerimata, varekaske si te phenel lenge. :Numaj, but zhurnalisti aring desh ja bish pressane lila xuden sako djes. Tuke si :te dzanes professionalno, sar te keres e pressane lila soske averchandesh xasares e vrama.

Dikhindor Professionalnoje - E pressane lila si te aven professionalne. Printisar tjiro pressane lilengo :kotor. Sikav tje organizaciako anav thaj tjire ja kodole manusheske kontakte :(telefono/fax/mobilo) kas shaj kontaktuin kana kamen, kae vi pe ratjate thaj :po kurkesko agor.

E Inkerimata - Sikav o datum anglunes po PressanoLil so avri des, kaj tedzanen e zhurnalisti :ke kodo si freshno informacia. :Opral, po rigako mashkar, printisar jekh sentenca bare patrnenca, :so sikavel e kerimata ande 5 ja 6 lava. Kado si te avel informativo thaj si te :astarel e ginatores.

- o :O gostosko ja vakeratoresko anav (te si)
- o :Kerimatako datum/vrama/than.
- o Interessanto duj ja trin sentenca so sikavel so si e kerimata.
- o Kas te kontaktuin kanakodi po kurko, po kurkesko agor, ja pe ratjate.
- o Jekh ja duj extra riga shaj des pashal, buteder materialenca so e zhurnalistenge :si intereso thaj informacia.

I faca.

Savaxt shuv/chiv o maj importanto informacia opral (o zhurnalisto te :xurd arela/chinela o lil katesa)

- o Shuv numeri pe riga
- o Mukh duj chuche/shushe linei mashkar duj pherde.
- o Na lekh jekh but lungo pressano lil. Duj riga si o maximumo generalno, :averchandesh khonik na dikhela les. Naj vazhno sosko importanto si o story, :jekh lil e pressake deshe rigance shaj na avela ginado ande jekh bare zhurnaleski :ja TV-ski cancellaria.

O Parno Than - Mukh but „parno than“ po pressano lil, kodo si e kotora na lekhavdan :khanchi. Kado del than e zhurnalisteske te ramol khote peske gindura ja :extra idej. Mukh minimum 8 centimetera opral thaj telal po jekh to rig :thaj shaj 4 centimetera rigal.

Agoreste, zumav ma te aves but brigako kana tjo story na sikavel pes :soske si aver baro nevipen so jekhe vaxtete vazdjol pes.

Ker i Agenda

Tjiro res ande Mediake relacii savaxt si te keres i agenda, na numaj te phirkeres :sar jekh bero bi kropacosko. Sar vi andi kampanja, kade shaj keres i agenda perdal :e pressane lila. Nesave zhutora vash e lila e Pressake:

Specialne Datumi - Zhurnalenge thaj magazinenge editora thaj i Media kamen te dzanen e specialne :datumura thaj e bershane patjiva. Del len vast te keren jekh riporto ja programo, :so si sar vi jekh publikano keripen thaj si vash e publikumeske interessura. Bichav :i informacia pe specialno datum ja bershani patjiv minimum 4-e kurkenca maj anglal. :Tu shaj phenes kodo aspekto khotar von shaj keren jekh riporto. Phen romenge :anava kasa shaj den дума. Kaj shaj, kide citacii khatar e adekvatne manusha :(kado te si jekh politikano datum, kide jekhe politikatoreske vorbi) thaj khatar e :bare raja pe specialne datumura thaj bershane patjiva so sikavena ando :pressano lil. :Te shaj ker jekh beshipe, akcia so zurarel i bershani patjiv, :te vazdel tji sikavipnaski shansa andi Media.

Dznavipnaske Djesa

Si but „Dznavipnaske Djesa“, nesave lendar Khetane Nacii (UN) kerdas, sar o :Mashkarthemuno Dzuvlano Djes so savaxt po 8to Tirdaraj si sako bersh. Te dzanasa :varesar te les mishtipe tje mangipnaske andar e dznavipnaske djivesa, kodo vazdela :tji publicita. Ja vi tu shaj keres tjiro nevo Dznavipnasko Djive, shaj te keren :seren patjivasa jekh pindzardi akcia andi Romani historia.

Murdardo

Jekh farmeri mukhel i phuv korkorri te achel pe jekh periodo bi te barjarel :giv, soske i phuv dzivindjol thaj lel pesko nevo trajo. Kado si o givesko bolipe. :Kado si chacho vi ande pressane lila. Te na naj tut specifiko kerimata, :mukh duj-trin kurke ja shaj vi chona na nakhen tar mashkar duj lila so trades :e vipale/isto zhurnalisteske, andi pressa. :But kontakto shaj kerel o bilacho efekto thaj shaj dikhela tjo zhurnalisto tjo mangipe :but evidento. Na ginena sa tje pressane lila.

Na xa xoli. Pressake lila seravaven :ke tu trajines.

Press Zhutora

Press zhutora si lila so but lache informacia likerem. Generalno o press zhutora :shaj rakhen ande jekh printime folderi so atraktivo si e jakhenge. :Kado shaj shuven pe jekh mesala pash o phuterimasko vudar kana keren jekh :akcia, misalake jekh press konferencia. Shaj des len sakoneske kon tje mangipnaske :shaj avel importante, na numaj e Pressake thaj e Mediake. :O kit si te inkrel informacia so phenel sar si te kontaktuin e romen, savo NGO kerel :butji e romenca, sar o OSI, ODIHR thaj ERRC, thaj i lachipnaske statistiki. :Kado shaj likerel positivo riporto khatar e zhurnalala so sas avri dine ando jekh ja duj :bersha palpale. Shaj inkerel Romane reprezentativenge lungone vorbenge :kopii. :Press zhutora shaj inkeren matrica pe vurdona, gada, cikne interessante objektume :so e Roma kerde, shaj jekh mappa so sikavel e romen ande Evropaki mizmeruni thaj :centralno rig, jekh posteru pe cancellarienge barranga/falura/zidura. :E fotografe si jekh importante kotor ando press zhutori. Si te aven professionalno :vi andi kvalita thaj kompozicia. Generalno e press fotki si kale thaj parne, :15cm-a thaj 25cm-a. E televiziange shaj inkeres 35 mm-enge rangale sliki. :Zumav te des but foto so aver si jekh-jekhaverestar e avere zhurnalenge :thaj televiziake stani-enge.

Press Konferencii

Amen aba dikhlam e press konferencieng dramatikano sikavipen - jekh pindzardo :manush sar Khetane Themengo (USA) Prezidento tordjol pe jekh podium but shela :fotograforenca thaj zhurnalisti kon kamenas te resen maj pashal. Si shukar te dzanes te :les les. Maj generalno si maj pharo te cirde e zhurnalisten te aven pe jekh press :konferencia, na dikh kodo kana vareso dramatiko sas kerdo. Chachikanes, shaj phagrel :o manushesko ilo kana chi jekh dzeno chi avilo tute, pala tjiri phari butji, so tu kerdan.

Press konferencii numaj pe importante akcie si te aven kerde, numaj po „zuralo :nevipe". Maj generalno tji butji perdal konstantne kontakte keres perdal o sasto :bersh e zhurnalistenca thaj e bare rajenca. Te keresa jekh Press Konferencia -

- o alosar jekh lacho than e zhurnalistenge. E zhurnalistura keren but butji (thaj :no chi kamen te keren), kodoleske na ligar len dur khatar o forosko centro.

- o :Jekh lashi lokacia shaj del vast - jekh bero pi len, misalake shaj trades jekh mappa :kana si pharo te rakhen i lokacia, de jekh telefon numero so e zhurnalisti shaj :akharen/vichinen po press konferenciako djives kana tu na san ande :tjiri cancellaria.

- o :Duje-trine zhurnalisten te zhukaresa feri, na alosar bari sala. :Ker te avel intimato.

Palal andi javin/detehara si o vaxt e press konferencieng, amborim shaj :si te des cerra xabe thaj piimo. Konferencii palal andi javin keren sigurno :ke e ratjake zhurnalala thaj kade vi o ratjako radio thaj televiziake programe :shaj ligaren

palpale pengo materiali po vaxt.

Bichal e invitacii minimum jekh kurko angleder e zhurnalistenge. Ker lenge :telefono duj djes aba anglal, te dikes, kaj line len ja na. :Cerra dzene zhurnalisti te avena, ker kodolenge telefono, ko chi avile :sar so I pres konferencia agorisarel thaj mothov lenge so sas ando keripe :ande jekh interessanto drom. Te si tu tjiro fotografero, bichal diferentne :fotki/sliki/kipura e zhurnalistenge. Vi kade shaj sikavena tu but mishto :po aver djives.

Te zhukaresa press fotograforen ja interju khatar o radio thaj televizia, :ker jekh separatno sekcia angla o beshipe. Kade desa sigurno shansa :e fotograforenge thaj televiziake prezentatorenge te keren pumari butji :b te chinen i Konferencia. Ker jekh atraktivo ja interessanto than e foto :sekciake, shaj keres vi jekh „mini-studio" luludjenca thaj posterenca ja :simbolesa. Si te dikhes ke e fotografora dzanen e manushenge exaktno :anav, kon si po foto. :But konferenciake organizatora patjan ke i press konferencia si te agordjol :ando dopash chaso, kana desa aba o maj importante informacia e zhurnalistenge. :Kado phenel, ke i konferencia agordel sar so sas o plano andi agenda. I konferencia :te dzala dureder sar 30 ja 45 minute, e zhurnalisti shaj puchen tutar vi maj :buhle puchimata so tu chi zhukares pe kodo specifiko beshipe.

Press Garavipe

Kodo si jekh beshipe kaj tu akhares jekh numero e zhurnalistenge thaj mothos :lenge paluni informacia te dzutil len te sikaven tjiri tema maj feder. :Maj but informacii shaj traden perdal o email, faxo ja perdal lil - sostar te keres tu :jekh Press garavipe? O responso si sado: tu kames te phenes lenge vareso, :no chi kames dodzanes e averenca ke tu phendan lenge. :Press garavipe butivar phutrel ane jekh bizarro sundal/lumja - maj feder si sar :garavdi relacia mashkar tute thaj e zhurnalisti so ande avinde frazake kotora :shaj kiden jekhetane:

Bi Shunimasko - „Off the record"

Kado sikavel e informacia so tu des e zhurnalistenge thaj phenes lenge ke tu :chi kames kodo te avel publikirime. Tu phenes leng „Kado informaciako kotor :si off the record - nashti te shunen". Tjiri problema si kana o zhurnalisto chinel tumari lachi relacia thaj printinel :kodo so tu phenes. O maj feder si kana chi jekh var chi phenes lenge off the :record. Kado si vi „numaj mashkar amende" frazasa. :Numaj mashkar amende, e zhurnalisti shaj na dikhena kodi vorba sar jekh „kontrakto".

Bi Anavesko

Kado si jekh maj sigurno vorba ando shefto. Tu des informacia e :zhurnalistenge no von den pengi vorba ke na phenena o manushesko anav :kastar line i informacia. Misalake, e zhurnalisti shaj phenen, „Jekh phurano :Romano sherutno phendas..." no chi mothona o sherutnosko anav. :Kado si sar i „paluni informacia" kaj pale naj mishto te phenen o manushesko :anav.

Xoxavipen

O maj bizarro vazdipen mashkar sarine, so shaj kerdjilas andi Amerikane :politikaki kompetativo luma, si o xoxavipe. Phenens vareso jekhe zhurnalisteske :so si

garavdi vorba, no mothos leske vi kodo, ke te printisarela vi tjiro anav :pashal tu

Press Recepicii

Press recepicii butesa maj informalno si sar e Press konferecii thaj generalno :vi maj unyivar si kerdo thaj maj amaluno si. Zhurnalisti, bare raja, kade vi :politika-tora, resadjon avere manushenca ando kodo trujalipen, so tu kerdan. :Kado del shansa e zhurnalistenge te resadjon e dzenenca kasa tu kames te :anes len khetane. Press recepicii si lache droma te vazdaves „kovlo nevipen“, :shaj jekhe pindzarde romeski vizita khatar jekh pashaluno them. Aver data :shaj avel jekh historikano datum kana e rom khetane cirdjon pe. Generalno, :tu des len te pien soko, alkoholikano piimo thaj lokhe xabe kana von shaj :vakeren jekh-jekhave-resa - vareso specifiko romano. Unjivar shaj des vareso :xurdo kotor e gostenge (shaj na vareso but kuch) shaj jekh gadorro. :Bichal lenge printisarde invitacii kurkenca maj anglal thaj pala kodo ker lenge :telefono duje ja trine djivesenca angla i patjiv.

Survey-a

E zhurnalisti kamen o survey. Von but mangel len. Ker so maj but andar lende. :Si bari shansa te avel sikavdo thaj publikirime khatar i Pressa thaj i Media pale :kerela emissia. Kado dzal pe vi ando lokalno thaj vi ando themutno survey. :Misalake, te puchesa 300 Romane chavorrendar so von kamen te aven kana :barjuvena, kodo si jekh but shukar nevipnasko kotor e zhurnalenge thaj radioske :thaj televiziake nevimaske. Te keresa jekh survey ando tjo khetanipen, thaj rakhesa :ke o chavorrengo 10 % sikavne kamen te aven kana baron, deshupandz procento :kamen te aven farmera, 20 procento mangel te avel advokato, 8 procento kamel :te avel politikatori - kado si vareso so o zhurnali publikinela. Shaj keres vi jekh aver :variacia pe kado puchipe, so e romane dada thaj deja kamen te keren andar penge :chavorra. Kado survey shaj del but informacii thaj sikavel nevipen - thaj axtomali :mediaki relacia. Chiv vi jekh shukar romane chavorrengi slika pashal.

E survey-eske agorimata-rezulti musaj te aven unavde but buhles, vi mashkar e politikatora po lokalno thaj themuno niveli, ekonimikane thaj politikane magazinura, :akademii, zhurnalisti pe tji lista, lokalne NGO thaj kampanjake grupi, dzuvlane :grupi thaj maj dur.

O survey shaj sikavel o diskriminaciako niveli mamuj e minorita. :Kadi pustik si jekh akanutno survey pe e Roma andi Britannia so bushol „Phiripe: E Britaniiake Roma Thaj Phirutne“.

:E chorrivane sanitaciaki problema, o inadektivato panjaki sistema thaj :chorripe, thaj vi kodo stresso thaj dar ande soste e romane familii trajin, :vazden but problemenge chanda ande khetanimata ande maj chorre :themende. O generalno merimasko bershipe mashkar e romende si 48 bersh (o gadzikano bershipe :si opral 70 bersh)

- o numaj duj andar 100 roma resen o bersh 65
- o Romane mursha 10 bershenca maj ternes meren sar e gadze
- o Romane dzuvla 10 bershenca maj ternes meren sar e gadza

- o shtar var maj but chavorra meren mashkar e phirutne sar po

themesko
niveli

- o 35 % mashkar sa e romane familii nashti len/xuden lila, so phenel ke e lila khatar kliniki, nasvalenge khera, shkoli ja butjikerutne na resen khote, kaske :bichaven les.

Kasave fakte si line khatar survey, thaj kodola molen but. Shaj te keren profito :andar lende ando „Lila E Editoreske“. Shaj keren von jekh but zuralo lil e pres-sake :so kamel te kerel lacho vast e lache manushenca andar i majorita thaj ladz kamel te kerel :e bilache dzenenge. Von shaj keren efekto pi legislacia thaj shaj zhutin te aven partnera :bare internacionalne organizacii, sar vi i Evropaki Unia.

O Importante Fotografi

Si jekh vorba so phenel jekh foto shaj kerel jekh mil lava, kado si chacho. Sa e :aktivimata ande mediake relacii si te len profito andar i fotografia. :Naj musaj te zhukare len te bichalen pengo fotografero, soske amborim/ :shaj naj len slobodno fotografero. Misalake,te keresa jekh akcia/keripe :Savatone, shaj o lokalno zhurnali bichavela pengo fotografero po jekh :sportoski akcia. But zhurnalala shaj akceptinen lache kvalitake, interesante :fotografe tutar, te bichavesa lenge e fotovura ando vaxt vash :i publikacia.

- o Xoxavipnaske. Si perfektno normalo te sikaven beshimata aba chasonca ja :djesenca maj anglal o chacho keripe te keren e fotografen e zhurnalenge.

- o Akcia Na Vorbi. Fotografura akcia si te sikaven, na feri „vakerimaske shere“. :Gindin jekh futbol gruposko foto tordjindos pasha jekhavereste - rucimasko si :kodo? Dikh jekh aver foto kaj jekh futbolori shol jekh golo, thaj o defenderi :xutjel te chinel lesko drom. Savo si o maj interessanto?

- o Gindin andi „Kampanja“, Gindin ando „Foto“ - jekh Romano khetanipe kerel decizia, ke naj dosta televiziake programura pi :televizia pe romani chib. Von keren jekh peticia karing o Guvernosko Ministeri :te mangel maj but programura romanes. Von dzan kaj o ministresko kher :te den leske i peticia NO ligaren duje ja trine (phagerde) televizion penca :thaj sikaven ke naj soske te avel len televizia khere kana naj programura pe :Romani shib. Jekh romengi grupa kaj ingren phagerde televizii ando kher :si jekh but shukar foto, maj shukar sar manusha so ingren jekh kotor lil, :i peticia.

Naj musaj te rakhes neve gindura avri savaxt. Si but shukar idei so aven :khatar aver kampanji. Misalake, jekh romano gav tena dzanela te resel pasha :uzho pani, rakh jekh bari glazhuni butelia, zhor melalo pani andal :thaj ligar la kaj o Forosko Sherutno ja kaj Sastipnaski Ministeria. Jekh foto :manushenca kon ingren i bari butelija e nasvale pajesa kaj o forosko kher :ja kaj i Sastipnaski Ministeria but jakhen cirdela thaj but milja vorbi :bianela.

But Rucimaske Fotki -chiv -

- o :but manusha so tordjon andi sala thaj dikhen andi kamera
- o :jekh manush kaj del дума jekh grupasa pherdi dzenenca
- o :varekon te beshel kaj jekh mesala thaj te dikhel jekh kotor lil, ja te kerel telefono
- o :jekh grupa :

Postkarta. „So kamen e roma"

I xoli thaj o dushmanalo ilo butivar andar kodo kerdjol pe mashkar e :manushende, ke chi pidzaren pe - chi dzanen sar dzivel o aver, sostar dzivel :kade, so von gindin, ame sam jekh, no sar, thaj sar sam aver :jekh-jekhaber-estar? :Misalake, e dzuvlja haljoventas pe bute shelibershende ,ke e mursha na :hatjaren len. Na patjajle, ke vi len si pengo glaso. E mursha shoxa chi shunenas :pe lende. E mursha shoxa chi dzanenas so e dzuvlja mangelas chachikanas :penge.

Pandze bershenca palpale sas jekh kampanja ando Khetano Thagaripen te dikhel :„so e dzuvlja mangelas". I kampanja but millione postkarti unavelas kaj puchenas :e dzuvljan, so si kodo so von o maj feder kamen ando pengo trajo. E postkarti sas :chivde vi kaj muratora (kon muravel e manushes), kozmetikake thaj gadange magazina, ande supermarketura, thaj unavde len vi perdal dzuvlane organizacii. I kampanja but buhles sas :sikavdi andi Pressa thaj Media thaj andas e dzuvljange patjaimata thaj trebalimata angla :bute millione murshange thaj politikatorenge jakha. Khonik na mangelas e dzuvljan ande :kadala numeri maj anglal.

Jekh dzuvli das vorba palpale: „Me kamav te avel o marimasko agor, maj :lacho sitjaripe, vorbaki slobodia, legalizirin rekreaciake droga, i cenzura :khosli ageizmosko, rasizmosko, bokhako, chorripnasko agor, jekh maj egalno :dostipe/drushtvo/societa, maj lache butjake kondicii e manushenge, losh, :maj charane thana, maj lacho publikako transporto, jekh maj manushikani :chachimataki sistema, o chachipe te aves, kon thaj kaj kames te aves". :

Jekh aver phendas: „Me kamav te avel maj cerra maripe andi lumja thaj but-eder :diskussii, so phenel cikneder politika. Trobujas jekh chacho mangipe te trajin :ande pacha thaj harmonia, thaj na te aven motirime khatar phukarnipe, zor thaj :nacionalistikano interesso.

Jekh aver phendas: „Me kamav jekh sasto trujalipen sakoneske, so sikavel :patjiv karing e aver dzivinde - si jekh nativo kanadikani vorba 'En cha huna' :so phenel „Vi les si trajo". Si te astaras te dikhas ke na numaj amen, vi e :averen si trajo. E dzuvljange si te ligaren o drom.

Jekh aver phendas: „Me kamav te dzivav ande jekh societa so krisinel e dzuvljan sar :manushen, na sar anglikrisipen/stereotipo. Si te dzanen ke e vorba prostituta e historiaki :si. Me kamav te avel man o chachipe te phuruvav ando rajimo na ando chorrimo.

So kamen e roma? Kado shaj sikavel vareso nevo e gadzenge. Sostar chi keres

---

vi tu tjire postkarte so jekh var ande jekh bersh?

Dzivdi Historia

Sa e etnikane grupengi historia si but interessant numaj butivar :e gadze chi dzanen but p elende, soske von numaj pe pumari historia :sitjon. Ignorancia e avere manushenge del o than e negative stereotipenge :thaj dushamanimaske thaj tradel pe dureder khatar pe jekh generacia pe aver. :Mashkar i majoritikani khetanimata, sode dzene - terne, phure, sikle, :sikavne, zhurnalisti - dzanen but pe romengi axtomali historia? :So maj but sitjon, so maj baro interesse avela len te dzanen maj but/buteder :pe e romende.

O Economist magazino publikindas jekh riporto pe e romende. Khate si jekh :kotor. Ker lesa lacho vast ande jekh kampanja te sitjares e gadzen :che shukar historia sas amare romen.

„O Ian Hancock phenel, kon si jekh professoro ando Texaseski Univerzita, :o maj paluno rodipe sikavel ke o originalne Roma sas jekh mixo andar :maj but etnikane grupi so karing 11to shelibersh kidisajlas sar jekh lurden-gi :zor te chinen e Islamengo drom. E roma kerdjile jekh militarno lingua franca :phare Perzikane efektonca; i romani vorba, jekhe manusheske kon nj rom, avel :khatar jekh o lav gajjha andi shib Hindi, so phenel civilno manush. O angluno :rekordo pe e roma andi Ratjuni rig si khatar o Konstantinopel ando 1054, kana :von pasha ottomane lurde avenas ande Evropa.“

appendikso

Media Relacia Butjango Astaripe

Te kamesa te keres efektivo media relacii si te ramos tje aktivimata so kames :te keres, plus jekh sheftano plano - kaj manges love khate thaj khote, :xasares tji energia bi jekh uzho gindosko te dzanes sostar xasares len, :kana na mishto thaneste unaves e love, kaj o maj but shaj resesas, kado si o :bilacho drom. Xasaresa tje cerra love, mudares tji baxt, thaj irritines tje :sponzora.

Media Relacia Planesko Vazdipe

Media Relacia Planesko Vazdipe si te del responso pe kadala puchimata:

- So si e aktivimata so tu kames te keres?
- Kana agordesa sako jekh aktivipen?
- Sode butjikerutne/voluntara trobun tut te keren i butji?

Jekh var te kerdan tjo plano shaj naj te paruves les bares, no tuke si te :dikhes les sako chon kritikalne jakhenca. Sar astares, si te dzanes mishto so si tjo res thaj trebalimata -

- :Sode love kampena tut te keres jekh lacho Media Relaciengi kampanja anda :jekh angluni faza, te phenas, ande 3 bersha?
- Shaj phenes konkretno sode pe soste?
- :Khatar lesa kadala love - so si e shajutne thana khatar love shaj cirdes?
- Si tu jekh lachi lista e shajutne donorengi?
- Hatjares tu o legalno platformo krujal tji butji? Dzanes te reses legalne dzenen :kon butdzangle si andi tji tema?
- Si tu lavho strategikano profil informacia vi pe e roma tha vi pe i majoritikani :societa ando them ja regia so si andi tji butji?
- Kado inkerelas populacia, socio-ekonomikane butja, etnicita, pat-jaipe, :bibutjaripe/phure avral i butji, industriako profilo?
- Dzanes sar e manusha alosarde po lokalno thaj themutno alosaripe?
- Sosko komprehenzivno thaj akanutno si tji informacia pe mediake glindi, :kade dzanesa vi e zhurnalistenge thaj editorenge telefon numeri thaj fax :numeri ja email adresso?
- Si tu but informacii pe o paluno datum kana shaj lel :jekh zhurnal-isto tjiri kopia maj palal?

- o Si tu jekh reklamako zhutori khatar o lokalno ja themesko zhurnali thaj magazinura so del e reklamange palune datume?
- o So avela tjiro jekhto ushtjipe? E manusha andar i Kina phenen „Jekh jekh- :mil kilometerengo drom-phiripe jekhe ushtjipnasa astardjol.“ Jekh but uzho :ushtjipe si te keres tji press lista - sako zhurnali, magazino thaj media programura :so shaj molen vareso tje mangipnaske, plus e zhurnalistenge anava, telefon numeri, :email adresa kana thaj kaj te kontaktuis len. Zumav te keres les akanutno - :e zhurnalistura paruvdjon. Pala kodo, ker jekh lachi kampanja te dzanes te :reses lacho Mediako thaj Pressako sikavipe.

Zuraripe

Sar vi pe aver grupi, e bara raja baro efekto keren pe majoritikani populacia. :Sar vi kana bikinen vareso, tje resa shaj resen inke maj pozitive efektura, khatar :e bare rajenge dikhimata. Vi e politikake dzene kamen te len pindzarde futbalisten :ja aktoren pasha pende te zuraren len thaj lengo mangipen. Lache zurarimata :shaj aven khatar organizacii sar i Evropaki Komissia, o UN, o OSI, ja pindzarde :kinonge ja televiziake dzene, top politikatora, pindzarde lekhtora thaj poeti, shefteske :sherutne. Ker jekh citaciengi lista thaj zuraripe khatar kadala manushenge zurarimata. :E citacii si but lache si ande pamfleti thaj lilorra, ja shaj den le e zhurnalistenge :ja e televiziake thaj radioske. E zurarimata zhutin te chinen e manushengi konfidencia :thaj determinaciakon si mamuj tute.

Pindzar tje Dushmanes

Si vi jekh gindoski shkola so phenel te vazdes buhli informacia pe :manushende thaj organizacii so mamujale si e romane khetanimatange. :Jekh politikaki organizacia te si dushmanali karing e roma, sode pokinde :dzene si ando lengo parti - khatar len von penge love, soske keren von :kodola aktivimata? Tjiri dokumentacia si te inkrel jekh lista pe lenge zurarimata :thaj kovlimata. Bolde lenge kovlimata palpale aktivno - von te si agresivno :thaj kamen te phagren i kris, tjiri rig pachalake avela sikavdi andi media, so :dzal pala e krisa; kado shaj avel tjiro portreto shaluvdo e bute :dzenenge.

Websites

Jekh website sikavel sosko vazdime san tu andi moderno technologia :vi kana tje xuterde publikumes naj komputerosko programo. Naj but love te :keres jekh website. Minimum, si te del jekh profilo pe tjiri :organizacia, kontakt numeri, thaj san informirime dzi po paluno djes :tu te keresa jekh kampanja. Te kamesa donacii, ker kodo klaro, khetane :tje bank informaciasa. :Si te mukhes tjo website adreso sa pe tje dokumenti, pe tji literatura soske sa :e rodatoren, zhurnalisten, bute shkolen thaj biblioteken si komputeri thaj :lekhavimaski programa pashe. :E fotografa thaj website shaj cirden tele e zhurnalisti khatar o internet. :Te keresa jekh website, butdzangle jakha si te aven tut. Vash pomozh te kontaktuin :e Aitchison Media and Development on kathy@twiza.demon.co.uk.

Cinnimata Thaj I Media

Si importante ke i Pressa thaj i Media keren jkh zuralo etikalno aspekto :pe i rassa

thaj e cinnimata. :O 5to artiklo ando Khetane Naciengi Konvencia pe Sa e Rassikane Diskriminaciake :Formengi Eliminacia (ICERD) phenel: „E thema den pengi vorba te na mukhen :thaj te eliminen sa e rassikane diskriminaciake formi thaj te del garancia pe :sakonesko chachipe, bi e rassaki, rangengi, ja nacionalne ja etnikane originaki :diskriminacia dzi kaj o barrabaripe angla i krisaki".

Nashti mukhen e zhurnalistenge te keren maripe ja varesosko chungar :perdal jekh dzungalo riporto. Negative thaj provokative vorbi nashti te :phenen e zhurnalisti, ja te phenen si te keren lenge pharipe - e fraza :sar o morchako rang, 'Gypsy Mafia', 'gangs of Gypsies'. :

Si te avel zurali etikaki koda po themesko niveli sakoneske kon kerel butji :ando zhurnalizmo. Dikh soski zurali koda si ando tjiro them, thaj te kempel :zumav te zuraes la sar so dzanes.

Ande lumjake bute thanende si nesave lache zhurnalistenge kodura, mislake, :andi Asia, kado si kodo:

- o Nashti phenen generalno vorba so shaj ginavel pes sar asperzia pe patriotizmo :thaj patjiv pe khetanimata.
- o :Moderato thaj barikani chib si te hasnin/juzin e zhurnalistenge, specifiko ande :titelura
- o :Te si shansa pe tenzia ando khetanipe, si te zumaven savaxt/sakana te keren :investigacia pala e garavde butja (ando centralno thaj mizmeruni Evropa kado :shaj avel misto cikni pokin, kaj naj e manushen socialno pomozh, kaj naj bute :romen phuv).
- o :O exaktnipnasko kontrolo ande phurikane zhurnalengo niveli inke maj zuraes :si te avel kerdi ande kodola story, kaj si rassistikane, patjaimaske thaj :kommunalne grupi.
- o Na patja savaxt e vorbange, vi te avel jekhe patjivale thanestar, kade vi e :officialne thanendar, thaj kana trebal zuraripe thaj chibaki translacia/rinchibjaripe :pasha e riportura mashkar e nevimata.

E Zhurnalistengi Themutni Unia ando Khetano Thagaripe inkeren e avinde principlura :ando lengo Dzenengo Kodo:

- o Pal` kodo shaj phenes varekaski rassa ja nacionalita, numaj te si but vazhno
- o :Ma te cirden tut e senzaciake temi soske kodo shaj kerel bilachipe ande rassikane :relacii.
- o :Zumav te rodes maj bulhi thaj maj lacho minoritikano sikavipen: socialno, :politikano, kulturano

---

o :Zumav te publikines ja te emissinies materiala so avri phanden e paramichi thaj xoxavimata :so e rassistikane organizacii thaj lenge thaj lengo mamuj-socialno attitudo sikavel

Ker Krisaki Akcia

Te keresa kris kodo shaj avel vi lacho no shaj kerel vi bilacho. Te keresa kris :mamuj jekh dzeno ja jekh zhurnali ke vov kerdas tuke defamacia tu shaj xutresa :len pe jekh ja maj bute bershende thaj pala kodo shaj den godji dujvar anglal te :phenen rassistikane vorbi ja aver dzungale attitudo. Pe aver rig, kodolesa shaj :xasares but vrama, thaj kodo shaj avel vi but kuch. :No te dzasa pi kris - getosajve zurales mishto anglal

The European Roma Rights Centre
 tel. 0036 1 413 2200
 fax. 0036 1 413 2201
 e-mail. errc@errc.org

Roma-E-Romenca

E Roma si multikulturane manusha, avere patjaimatanca, drom-phirimaske thana :avere kulturenca thaj chibanca. Romane khetanimata phenen phutardes ke von na :savaxt keren butji khetane shukares, numaj lenge pharimata si mjazutne/similarne :thaj shaj keren profito/hasna andar regionalno thaj mashkarthemutni kooperacia :mashkar pende. Soske informacia na avel e romendar, e zhurnalisti shaj keren :pengi/pumari informacia (so naj savaxt pozitivno, naj savaxt exaktno), thaj shaj :len informacia vi khatar i pollicia. Jekh maj lachi kooperacia mashkar e roma thaj :vakerara shaj vazdel jekh Roma e Romenca processo, kaj von keren pumari autonomia, :lungone vramako khetanimasko vazdipen thaj participacia ando dostipe. :Regularno networking beshipnaske si trin importante celura/resa -

- o te avel shansa e romen thaj grupen so keren butji romenca te keren menedzment pe romane populaciengo andaluno multi-kulturalizmo, ando ekonomikano socialno, kulturano thaj politikano paruvipe.
- o de vast e khetane interessonge vazdipnaske kaj te avel kooperacia, thaj te avel patjiv vi e Romane manushikane chachimatange,
- o vazde i romani reprezentacia ando lokalno thaj nacionalno politikako trajo

Ando ODIHR si jekh programo te del treningo thaj te zurarel e Romen thaj Sinto sar aktiviste :thaj khetanipnaske butjikerutne. Kado shaj inkerel e romane dzuvljango zuraripe. :Ker kontakto ando ODIHR

tel. 0048 22 520 06 00
 fax 0048 22 520 06 05.
 E-mail.office@odihhr.osce.waw.pl

Romane Fotongi Biblioteka

Sa e romane khetanimatan shaj avelas pumari fotongi kolekcia, so e zhurnala

---

:thaj televizia xurde ja bi lovengo shaj lenas. Te si ti jekh lacha press kvalitaki :fotongi kollekcija pala o romano trajod/dzivdipe, sigurno si te des i informacia e zhurnalistenge thaj foto editorenge kaj e zhurnala thaj e televizake stani- cenge. :E media relacieng e manushes si te avel jekh regionalno ja interna- cionalno lista :kadale shajutne thanenca. But phurikane archivake fotovura shaj popularne thaj :nostalgikane. Akanutne djivesenge fotki shaj sikaven zuralo image, von te si po :nevo trajo. :Vi video materiali shaj avel andi kollekcija numaj musaj te avel tut than kaj dzanes te :inkeres len, ma te avel ando udud that tatipen.

Khetanimasko Radio

Tjire themeske kriza te mukhen tuke te keres jekh radio stanica ando tjo :kheta- nipe (numaj but guvernura inkeren zuralo kontrolo pe e manushenge :frekencii), kodo shaj avel but lacho. Te si tu tjiro khetanipnasko radio, specifiko :vorbako radio, na numaj muzikaki emissia, kodo phenel ke tu na feri tje khetanimatasa :no vi e buhleder societasa shaj keres komunikacia. Khetanimasko Radio

- o del jekh „publikano hango“ e manushenge, kas anglal nas kodo, thaj del дума e publikumesa ando pengo stilo thaj dialekte
- o e minoriteta kadaleske na hatjarena ke von si mukhle palal
- o shaj avel bare molimatako materiali, shaj del gindo thaj progra- mura vi e gadzikae Mediange thaj zhurnalenge
- o si vi jekh biandipnasko than e butjikerutnenge soske khotar von shaj te len butji and gadzikane Medii

Numaj, i technologia akanak sigo mishkij pes khatar o analogno dzi ko digital- no :transmissia. Kade kerdjona dulmutane e teknikake thaj e akanutne djivesenge kotora. :Shaj phenes ke o interneto si i maj lachi vuna te nakhes, perdal nevimatake grupi misalake :te keres komunikacia sigo thaj bikuch e zhurnalenca kon kamen te len rig :andi butji.

TV thaj Radio Reklama

Pokindi televizia thaj radio reklama. Televiziako thaj radiosko publikum haljovela :ke von pindzeren tut personalno. Vi o radio thaj i televizia keren jekh personal- no :konnekcija mashkar o publikumo thaj tjiri kampanja. E televizia si jekh speci- fiko :lacho medium te ligarel tjo mangipe, tjo messazho. Varesavo politikari, kon siklilas :te pokinel televiziake reklama ande Khetane Thema (USA) kodo shaj phenel, ke :i reklama si efektivno ja si vi kuch zurales. Ando nesavo aspekte, i kampanja :vash lacheder relacii mashkar e roma thaj gadze ando centralno thaj mizmeriguni :Evropa si sar jekh politikani kampanja. Te dzanes te rakhes lovorre t epokines :televiziaki reklama ande tje media relacieng e kampanja, akhate si nesave formata. :E maj lachi rezulta/agorimata si i repeticia, so shaj resel andi tjiri media relaciengi :kampanja.

- o Jekj 30-sekundengi vorbaki kompilacia kerdi khatar jekh rom
- o Jekj 30-sekundengi vorbaki kompilacia kerdi khatar jekh pindzardo

---

gadzo kon del dumo e romenge patjaimatange thaj tromavel amalune attitude.

o Jekhe romesko sikavipen (mursh ja dzuvli), kon del pozitivo dikhipen pe e Roma te fajon e majortikinane khetanimatake.

Shaj kerdjol pe vi kodo, ke jekh Reklamaki kompania sa ande Centralne thaj :Mizmerigune Evropake thema shaj den vast te vades jekh TV reklama, :thaj shaj avena tuke vi sponzora.

Direktno Mejlo

Andi „pokindi reklama“, o Direktno Mejlo shaj te avel o maj efektivo drom :te resel kaj tje lokhes alosardo publikum. Te bichales jekh but godjardo messazho/ :mangipe e indivualne grupange - e phurenge, farmeronge tmd. - kodo phenel ke :tu reses vorta kaj o publikumo e maj lache lilorresa. O direkt mejlo shaj rakhel :sponzoren te pokinen so trobuj/kampel. O messazho si te avel sado thaj cikno, :thaj leski faca si te cirdel e manushenge jakha, shaj chuden les ando gunuj. :Nesave kampnjara printisaren jekh kalendari ja lachimaske telefon numeri pe jekh :lilorro te lungjaren lesko trajo ande dzenenge khera.

Iav e lekhnendar

Kana amen akhardas i Milica Pesic, kon si i direktorka ando O Evropako Centro Vash Maripe, Pacha thaj i Nevimataki Media, te dzas andi Budapeshta te keras jekh Mediaki :bujtelin romane civilne organizacienghe sherutnenge khatar o Centralno thaj Mizmeruni Evropa, duj :puchimata vazdjile maj butivar tala i but-jelin: : „Soske na sikavel i bari Media but romane informacii?“ thaj „Soske si :numaj o romengo negativo image sikavdo ande Media?

Responsosko jekhto kotor si ke si but rasizmo thaj subjektivita - thaj :diferencia karing i autorita - ande Pressa thaj Media ando Centralno :thaj Mizmeriguni Evropa sar so vi avere thaneste andi lumja/sundal. :Thaj o responso? E romane khetanimata si te keren jekh professionalno relacia :e Pressasa thaj e Mediasa, te den o maj pozitivno image pe e roma thaj te khosen :e faktenge dosha thaj exagaracia.

Nesave image si pozitive numaj tasav sa e aver image so kames te sikaves ja te :vazdes. E Carmen-ako story si jekha romana dzuvljako romantiko aspekto. O :chachipen si ke e dzuvlja mashkar e romane khetanimata nashti keren but :sogodi kade nashti te pashljon murshesa angla o prandipe. Carmen sikavel :len sar but erotikano, kale balengire, shuzhe, ande melale gada khatar textilo, :kaj mishkin o mashkar - sar shaj del vast e romane dzuvljange te kerdjon :reprezentantura ande lokalne konsila, ja ando parلمانeto? Kado si o :bilacho image te resen politikani kancellaria.

Kado zhutori del tut professionalno gindo. Amen patjas tu lesa kadala butivar :zumavde metode thaj adaptisares len te aven vi tjire, ande tjo khetanipen thaj :ando tjo them. Maj feder sar e aver minoriti ando Centralno thaj Mizmeruni Evropa :e roma si mashkar i vrama so sas thaj avindipe. Inker/ligar godjate ke tu keres :butji ande lungone-vaxteski strategia. Naj vazhno, sosko mishto keres tu jekh televiziaki :ja radioski programa, ja sosko pozitivno riporto si tu ande jekh baro zhurnali, kodo :sig bistrena. :No kodo si sar jekh cikno pani andi Duneraki len, jekh kotor ando savxtuno thavdipe :karing tjire resa.

Ame mangas sa e romenge loshalo thaj baxtalo avindipe.

Lesley Abdela thaj Tim Symonds
Jakhcirdimasko Treningo
global@shevolution.com

ecwpmn

RESA THAJ OBJEKTIVE

O Evropako Centro Vash Maripe, Pacha Thaj I Nevimataki Media (ECMPNM) sas kerdo te chinel konflikto perdal averikane riportura ande vazdimaske thema. Chachikano, exaktno, simpatetiko thaj xoro riporto si vastno te kerel jekh-hatjaripe mashkar verver grupi. I Media butivar sas sar jekh pushka/pistoli te vazdel anglikrisipen thaj diskriminacia. ECMPNM zumavel te paruvel kodo thaj kamel te kerel lacho vast te zurarel e manushikane chachimata thaj demokracia.

Kado keras anglunes perdal sikljaripe thaj treninge e zhurnalistenge, e zhurnalizmoske siklunge, manushenge kon keren i decizia thaj minoritikane organizaciunge, mediange ja manushikane xakajikane thaj aver minoritikane organizaciunge. Butivar vazdas vi e kapaciteta. Amaro komprehenzivno aspekto si amaro bikipnasko punkto. ECMPNM aktivimata ande ochto kotora si unavde:

- o Mid-karrier diverzita zhurnalizmosko treningo thaj professionalno vazdipen
- o Riporto pe Diverzita Iniciativa (Kross-etnikano Riporto thaj Nevimatako Paruvipe)
- o Diverzitikano Zhurnalizmosko Sikljaripe thaj Kurrikulum Vazdipe
- o Medialno Zhutipen vash Minoritekane Grupi
- o Media Monitoring vash Programosko Vazdipe thaj Implementacia
- o Sikljarimaski Pustikelineski produkcia , thaj Trening gindura
- o Treningo vash Sar te les love
- o Konfliktengo sastjaripe perdal i media ande professionalno vazdipe

RDN Partnera

Amare metodi pe zurale punre vazdjol. Amare aktivimatango kokalo si te keras Riporto pe Diverzime Draxhin (RDN), jekh regionalno partnerengi durust/federacia kasa amen vazdas thaj keras amare projekte. O RDN barjol sa ande neve projekte. Akana lesko fokuso si ando Centralno thaj Disjutni Evropa, kaj e mediaki destruktivo rola si te kerel xoreder etnikane thaj patjaimaske konflikte thaj te azbavel e manushikane thaj minoritekane chachimata.

- Albania Media Instituto (Tirana)
- Biumblavde Elektronikane Mediaki Organizacia (Belgrad)
- Centro vash Demokracia thaj Manushikane Xakaja (Podgorica)
- Centro vash Multikulturalno Jekh-hatjaripe thaj Kooperacia (Skopje)
- Macedonia Press Centro (Skopje)

Centro vash Biublavdo Zhurnalizmo (Bucharest)
Centro vash Biublavdo Zhurnalizmo (Budapest)
Biublavdo Zhurnalizmosko Centro (Lagos)
Biublavde Zhurnalistengi Organizacia andi Serbia (Belgrad)
Mashkarthemutno Centro vash Zhurnalistengo Sikljaripe (Zagreb)
Zhurnalistengi Mashkarthemutni Federacia (Brussel)
Latviaki Univerziteta, Zhurnalizmosko Sikljaripe Skamin (Riga)
Media Vazdipnasko Centro (Sofia)
Media Planesko Instituto (Sarajevo)
Media Centro (Sarajevo)
Themutno Press Instituto (Moskva)
New York Univerziteta, Centro vash Maripe, Pacha, thaj Nevimataki
Media (New York)
Roma Press Centro (Budapest)
STINA Nevimataki Agencia (Split)
Djivesutno Vijesti (Podgorica)

ECWPNM TRACK RECORD:

Internacionalno Pustikelin vash e Resursura thaj Treningo e Trenerenge Pustikelin Amen kerdam jekh Mashkarthemutno Pustikelin vash e Resursura thaj sar te des Treningo e Treneren e sikljarnenge thaj trenerenge ando zhurnalizmo. Vi but nevimatake organizacii thaj zhurnalisti labjaren/len ande vast kadala lila. Von inkeren analizo thaj negative media rolengi dokumentacia thaj jekh riportengi unikalno kolekcia; profesionalne gindura thaj idej; media projekt sumaria; thaj resursura vash extra informacii te dzanen te lacharen o riporto pe diverzitikane butja. O Treningo e Trenerenge Pustikelin sikavel module e trenerenge kon keren riporto pe diverzita. E pustikelinangi baxt kasavi bari sas, kaj jekhes mashkar e lekhavnen mangle te kerel prezentacii pe kodo materiali pe trin chona ando Toronto Univerziteta. BBC Treningosko Centro labjardas kotora khatar e lila ande penge trening stazhi.

Themutne Resursengo Pustikelin

Sar kerdam e butji e RDN partner organizacienca, adaptindam o Internacionalno Resursosko Pustikelin vash themutno labjaripe thaj rinchibjardam les ande jefta chiba (Albania, Macedonia, Bosnia, Ungaria, Latvia, Romania thaj Russia). Themutne pustikelina inkeren diverzitikane materiali specifiko pe e thema, thaj si buhli resursoski pustikelin. Amen o Treningo e Trenerenge Pustikelin boldam pe Bosnikani chib (shaj drabaren vi ande Kroacia, thaj Jugoslavia). Tumen shaj rakhen kadala pustikelina ande amare partnerenge beshimata. I Zhurnalizmoski shkola ando Lhus, Denmarko thaj o OSI Budapest kerde jekh Mizmeriguni-Disjutni Evropaki Drakhin kaj te keren Professionalizacia andi Media (SEENPM-a treningoski drakhin vash Mizmeriguni-Disjutni Evropa). Jekh mashkar lenge aktivimata si te keren Riporto ande Diverzitetikano Treningo, pala sost von labjaren amare treneren thaj pustikelina.

Riporto pe Diverzitetikane Iniciativi

Amen kerdam jekh Nevimataki Pilot Programa, te dzanen e zhurnalisti ande Mizmeriguni-Disjutni Evropa te paraven informacia mashkar pende. Kadala

basake shaj najisaras jekh baxtali aplikacia karing o EC vash jekh duje-bershen-go Riporto pe Diverzita Draxhin Programa. Amen kerasas rig pala o riporto pe diverzita e Royaumont Newslin zhurnaleske ando Brussel. Amen kerdam khetane zhurnalistenca andar Albania, Macedonia thaj Montenegro thaj ligardam krizako riporto, iniciativii perdal e granici pala o NATO intervenciako agor ando FRY. Amen kerdam jekh multi-etnikani zhurnalistengi grupa kon khetane kerenas riporto pe kodo but story, so bare dukhake sas. Drogako trafik, parne sklavenngo shefto thaj inter-etnikani relacia sas mashkar e temi. Kado sas jekh pilot projekto vash inter-etnikano riporto, thaj sas basa vash baro EC zhutipe.

Trening Programe

Amen kerdam thaj vi samas ande but diverzitikane riportenge butjelina, seminara thaj aver beshimata ande regia, vi anda trening trenerenge butjelina te vazdas specialne formatumura te labjaras o RD pustikelin, profesionalne butjelina thaj konferencii (dikh i lista telal). Amen lam rig ande BBC trenening centroske kursura, sar vi ande butjelina pe khetanimatango radio thaj minoritikane khetanimatange organizacii, so o Amarc International kerdas (jekh mashkarthemutni organizacia vash e khetanimatango radio ando Sheffield). Amen lam rig, ja amen kerdam korkorro, ja varekon averesa jekhetane e avinde projektura:

2001

- o Roma Media Relaciengi Butjelin ande Budapeshta, Ungriko Them, kerdo khatar o ECMPNM, so o ECF thaj o OSI zhutindas lovenca.
- o Riporto pe Diverzita Trening Kurso ando Belgrad, FRY, kerdo khatar o ANEM, so o Austriako Rajipen zhutisardas lovenca.

2000

- o Riporto pe Diverzita Trening Kurso andi Budapeshta, Ungriko Them; kerdo thaj financuisardo khatar o SEENPM.
- o O Sasto Khetanimatango Sikavipe ando Skopje, Macedonia; kerdo khatar o ECMPNM, financuisardo khatar o Freedom Forum.
- o Radio pe Diverzita Kurso (som/kusa o BBC) andi Podgorica, Montenegro;
- o Toleranciako Sikljaripe Butjelin andi Temisoara, Romania; kerdo khatar o IFJ, financuime khatar o Evropako Konsilo.

1999

- o „Diverzitako Sikavipe" seminari andi Tirana, Albania; kerdo khatar o ECMPNM, financuime khatar o EC.
- o Konferencia pe Media thaj Konflikto ando Ohrid, Macedonia; kerdo khatar o ECMPNM, pokindo khatar o Freedom Forum
- o Mashkarthemutni Romani Mediaki Konferencia ando Ohrid,

Macedonia; kerdo thaj pokindo khatar o OSI, Budapest.

Maj but informacia:

Milica Pesic
Director
European Centre for War, Peace and the News Media
4B Kemplay Rd,
London NW3 1SY UK

tel: (44-171) 435-9282
fax: (44 171) 435 9805
e-mail: silica@gn.apc.org

ECMPNM aktivimata si pokinde khatar i Evropali Komissia, Evropako Konsilo, Open Society Institute, Freedom Forum, Winston Fondacia, Evropaki Kulturani Fondacia, i Westminster Fondacia vash i Demokracia, thaj i IREX.